Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

Олониитын-политическэ газетэ

1991 июнь 27 четверг № 125 (18248) сэн 6 мүн.

БҮРИН ЭРХЭТЭ ГҮРЭН БАЙХАМНАЙ ГҮ?

Буряадай ССР-эй Верховнойн Президиумэй урдхэгдэмэл заседани болоо үнгэрбэ. Тус заседани дээрэ «Союзна хэлсээнэй проект тухай» асуудал зүбшөөн хэлсэгдэбэ. Тус асуудаар Республикын Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ С. Н. Илдаев элидхэл хэ.

1991 оной мартын 17-до үнэрлэгдэhэн бүгэдэ арадай референдумэй дүнгүүдэй үндэр ССР гүрэнөө үлөөгдэhэн шиндхэбэри абтаhан бултанда мэдээжэ. Тус индхэбэринө үндэhэ hуури болгон, Союзна хэлсээе баталха хэрэгтэй түргэдхэхэ талаар хэмжээнүүд абтажа эхилэ. ССР-эй, РСФСР-эй Верховно Соведэй Национальностынуудай Соведүүд, Союзна болон Федеративна хэлсээнүүдые баталха талаар комиссинууд, Верховно Соведүүдэй комитедүүд энэ талаар эдэбхитэйгээр хүдэлэрнээ яваа. Союзна 9 республикануудай мэтын шиндхэбэри мүн лэ бэлэдхэлэй хүдэлмэридэ урдань автономито республикануудай байhан ноёон республикануудай (тэрэнэй дотоо Буряадай ССР) Союзна хэлсээндэ гараа тавагүй байhаашиинь, тиигээд республикануудай эрхэтэ байлга хаhаг гэhэн бодолынь эшэ үнэтэй байгаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Ушар тиимэhээ автономито республикануудай Верховно Соведэй түрүүлэгшэнэрэй гар табилгатай бэшэг СССР-эй Президентдэ, мүн СССР-эй болон РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэнэртэ тэрэ дарыгаа эгээгдэhэн байгаа. Тэрэ бэшэг соо заагдаhан эрилтэнүүдые зүбөөр ойлгожо, СССР-эй Президент, СССР-эй болон РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэнэр автономито республикануудай Верховно Соведэй түрүүлэгшэнэртэй зүблөө үнгэргэhэн юм. Тус зүблөөн дээрэ бүхы ойлгогдоогүй асуудалнууд тухай хөөрэлдөөн болоод, урдань автономито гэгдэдэг байhан республикануудай Союзна хэлсээндэ гар табиха эрхэтэй болоhон байна. Манай республикын Верховно Соведэй hүүлшын сесси дээрэ Буряадай ССР-эй үмэнэhөө Союзна хэлсээндэ гар табиха эрхэ түлөөлгэтэй 5 хүнhөө бүридэhэн делегаци hунгагдаа hэн. Тус делегаци Союзна хэлсээнэй бэлэн болмсоор, республикын Верховно Соведэй даалгабаряар гар табихаар бэлэн гэжэ элидхэлшэ хэлэбэ.

РСФСР-эй Верховно Совет РСФСР-эй арадай депутадуудай гурбадахи (эллжээтэ бэшэ) съездын баталан абаhан «Национально-гүрэнэй байгууламжын (Федеративна хэлсээн тухай) гол эхин hууринууд тухай» тогтоолые бодото дээрэнь бэелүүлэн, 1991 оной июнь hарада Федеративна хэлсээнэй проектые РСФСР-эй Верховно Соведэй зүбшөн хэлсэхыень дурадхаха тухай тогтоол баталан абаhан байгаа. Федеративна хэлсээн Союзна хэлсээнhөө урид баталан абтабал, манай республикын саашанхи бүрин эрхэтэ бээ даанги хүгжэлтэдэ hайн нүлөө үзүүлхэ байгаа гэжэ Союзна хэлсээнэй проектые зүбшөн хэлсэлгэдэ хабаадаhан хүнүүд тэмдэглэбэ.

Бүрин эрхэтэ байлгые соносхоhон Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй сесси Россий Федерацийн бүридэлдэ орожо, ССР Союзай субъект боложо, Союзна хэлсээндэ гар табиха тухай шиндхэбэри баталан абаhан байгаа. Тус шиндхэбэри зүбтэй документ болоо гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Байгша оной июнин 18-да СССР-эй Президент М. С. Горбачев СССР-эй, арадай депутадуудай IV съездээр бин болгогдоhон бэлэдхэлэй комитедэй, Федерацийн Соведэй, республикануудай бүрин эрхэтэ түлөөлөгшэдэй наринаар хаража үзэhэн «Бүрин эрхэтэ Гүрэнүүдэй Союз тухай хэлсээнэй» проектые зүбшэхыень Буряадай ССР-эй Верховно Соведтэ эльгээhэн юм. Тус проектын ёhоор «Союз Советских Социалистических Республик» гэhэн үгэнүүд «Союз Советских Суверенных республик» гэжэ нэрлэгдэдэг болобошье, СССР гэhэн гүрэнэй нэрэнь тэрэ зандаа үлэхэ болоно. Республикын Верховно Соведэй Президиумэй заседани дээрэ үгэ хэлэhэн Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Комитедэй түрүүлэгшэ Н. П. Быков, жэшээлхэдэ, «Суверенных» гэhэн үгэ хэрэггүй, «Социалистических» гэhэн үгые тэрэ зандань үлөөхэ хэрэгтэй гэжэ hанамжалhан байна.

— Федеративна хэлсээнэй баталагдаагүй байхада, Союзна хэлсээе баталха гээшэ зүб ябадал бэшэ,— гэжэ Буряадай ССР-эй арадай депутат В. Р. Соктоев хэлэбэ. —Тиимэhээ Союзна хэлсээе Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ дахинаа hайнаар зүбшөн хэлсэхэ байгаабди,— гэжэ тэрэ нэмэбэ.

— Союзна хэлсээн түрүүшынхидээ орходоо ехэ hайн тээшээ хубилагдаа. Республикануд бүрин эрхэтэ байлгые соносхожо, ехэ эрхэтэй, эрхэ түлөөлгэтэй болоо. Гэбэшье республикануд ехэ уялгануудые өөр дээрээ даажа абана. Энээнине мартаха ёhогүйбди,— гэжэ республикын арадай депутат И. Т. Павлов хэлэбэ.

Буряадай ССР-эй арадай депутат Л. В. Потапов «Союзна хэлсээнэй проект соо ойлгосогүй, тодорхой бэшэ юумэн үшөөл олон. Тус проектын 1-дэхи, 14-дэхи болон бусад статьянуудые үшөөл тодорхойлхо хэрэгтэй,— гэжэ хэлэбэ.

— Федерацийн Соведэй үүргэ тухай тус проект соо хэлэгдэнэгүй,— гэжэ Буряадай ССР-эй арадай депутат Р. Б. Гармаев тэмдэглэбэ. Эдэ болон бусад ажаглалтануудые манай республикаhаа түлөөлэгдэhэн делегаци анхаралтайгаар хаража, Союзна хэлсээнэй эсэслэн баталагдахаhаа урид тэрэнь хараада абтана бээ гэжэ онсолоо.

Буряадай ССР-эй арадай депутат Л. Д. Турбянов тус проектые үргэн арадай дунда зүбшөн хэлсэхэ ёhотой байгаабди гэhэн тон зүб ажаглалта хэбэ.

Союзна хэлсээнэй проектые зүбшөн хэлсэлгэдэ арадай депутадуудай Ивалгын районно Соведэй түрүүлэгшэ А. П. Цымбалюк, Северо-байкальскын городской Соведэй түрүүлэгшын орлогшо О. Ф. Усынин болон бусад хабаадаhан байна.

Республикын Верховно Соведэй Президиумэй заседани дээрэ Сэлэнгын районой Ёнхор hуурин шадар авиационно бомбын тэhэрнэнhээ уламжалhан онсо байдал тухай асуудал хаража үзөөд, тиимэ байдалай саашадаа дабтагдахагүй туршаа хэмжээнүүд абтахаар хараалагдаба.

С. ОЧИРОВ.

ЗУРУУД ХООРОНДЫН ЭЛДҮҮРИЛГЭ

Тэжээлэй түмhэтэ ургамалнуудые үргүүлдаг звеное даагша Василий Таланкин эдэ удэрнүүдтэ турнепсын ургасын зурууд хоорондохи элдүүрилгэ хэжэ эхилэнхэй. Тэрэнэй хутэлбэрилдэг коллектив 80 гектарта тэжээлэй корнеплод тарижа үргүүлдаг юм. Нёдондо жэлдэ эдэнэр гектар бүриhөө дунда эзэргээр 260 центнер турнепс хуряажа абаhан байгаа. Байгша ондо гектарай 250 центнерhээ доошо бэшэ ургаса суглуулхаар түсэблэнэ. Хараалhандаа хүрэхын тула нүхэр Таланкин мүнөө оролдолго гарган хүдэлжэ ябана бшуу. Нёдондо жэлэй намар бүхы талмай дээрээ гектарай 200 тонно хуряаxаар органическа үтэгжүүлгэ оруулаа hэн.

Тэрээнhээ гадуур «Родина» колхозой хартаабхашад Серафим Дмитриевич, Серафим Васильевич Ивановууд мүн лэ ургасын зурууд хоорондохи элдүүрилгэ хэжэ захаланхай. Эдэнэр байгша ондо 70 гектар дээрэ хартаабха тариhан байна.

Иигээд энэ hарын hүүл багаар ажахын механизаторнууд 500 гектарта таригдаhан ороhото ургамалнуудай бог үбhэнтэйнь тэмсэхэ талаар химическэ онол арга хэрэглэжэ эхилхэнь. Энэ талмай дээрэ эршэмтэй технологи хэрэглэгдэhэн байха юм.

В. ШИРДАРМАЕВ.

Мухар-Шэбэрэй район.

СССР-эй ПАРЛАМЕНТЫН СЕССИ ДЭЭРЭ

Хүн зоной олзо доходые индексацилха тухай ССР Союзай болон республикануудай Хуулиин үндэhэ hууриин проектые Союзай парламентын гэшүүд июнийн 25-да хоёрдохёо хаража үзэбэ. hарын саада тээ ССР Союзай Верховно Соведэй заседани дээрэ тус Хуулиин проектын гол статьянууд hайшаагдаhан юм. Мүлижэ hайжаруулагдаhан Хуулиин проект депутадуудай анхаралда дахин дурадхагдаба гээшэ.

Хуулиин энэ проектые хайшан гэжэ мүлижэ hайжаруулhан тухай СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй ажалай ба социальна политикын талаар комиссиин түрүүлэгшын орлогшо А. Г. Журавлев хэлэжэ үгөө. Энэмнай айл бүхэнэй, хүн бүхэнэй эша тулые дайрадаг хуулиин документнүүдтэ хабаатай гэжэ тэрэ онсолон зааба. Тэрэниие түрүүлэн хаража үзэhэнэй hүүлдэ 200 гаран ажаглалтануд болон дурадхалнууд ороhон байгаа. Хуулиин тус проектэй холбоотой асуудалнуудаар hанамжаяа хэлэхэ арга боломжо дуратей бүхы хүнүүдтэ олгогдоо hэн. Эд баразнай ба хангалгын сэнгүүдэй нэмэжэ байхада, эрхэтэдэй мүнгэн олзо доходые индексацилха эмхидхэлэй хуулиин ба экономическа гол ёhонуудые дурадхагдаhан хуулиин проект тодорхойлно. Мунгэнэй сэнгэй бүуряжа байхада, хүн зоной олзо доходые хамгаалха гээшэ тэрэнэй гол зорилго болоно.

Үглөөнэй заседани дээрэ Хуулиин проектын эгээл орёо 3-дахи, 7-дохи ба 11-дэхи статьянуудhаа бэшэ бүхы статьянуудынь баталан абтаа. Харин эдэ статьянууд хоёр вариантаар зүбшэн хэлсэлгэдэ дурадхагдаа.

hанамжануудые халан абаhанай hүүлдэ хүн зоной олзо доходые индексацилга тухай ССР Союзай болон республикануудай Хуулиин үндэhэ hуурин баталан абтаба. Гадна тус Хуулиие хүсэндэнь оруулха тухай тогтоол депутадууд баталаа.

Удаань Экономическа Харилсан туhалалсалгын Советэй болюулагдахаяа байhантай холбоотой асуудал хаража үзэгдэбэ. СЭВ үнинэй таранхай, энэ асуудалые хуулитаар батадхахал хэрэгтэй гэжэ СССР-эй Министрнүүдэй кабинедэй түлөөлэгшэ С. А. Ситарян мэдээсэбэ. СЭВ-эй тараагдаашье hаань, уласхоорондын энэ эмхидэ ородог оронуудтай харилсаа холбоон үргэлжэлhөөр гэжэ правительствын түлөөлэгшэ онсолон зааба.

СЭВ-эй Уставые СССР-тэ хэрэглэлгые болюулха тухай СССР-эй Министрнүүдэй кабинедэй дурадхалые зүбшөөhэн тогтоол сесси баталан абаба. Шэнэ эрхэ байдалда СЭВ-тэ ородог оронуудтай али алин талада ашатай туhатай харилсаа холбоо хүгжөөхын тула шухала хэмжээнүүдые бэелүүлхыень Министрнүүдэй кабинедые парламент үялгална гэhэн үшөө нэгэ пункт депутадууд нэмээ.

Депутат В. Д. Юдинэй дурадхалаар Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайн тухай 10 ботиhоо бүридэhэн бүтээл бэлдэлгын ябаса тухай асуудал шалгахыень СССР-эй Верховно Совет парламентын захихо комитедүүд болон комиссинуудта даалгаба.

Палатануудай удаадахи хамтын заседани энэ пятницада үнгэргэгдэхэ юм.

(ТАСС).

ДЭЛГҮҮРТЭ ОРОХО ЗАМ

АРХАНГЕЛЬСК. (РосТАСС). Россин хойго хубидахи энэ хотодо Россин промышленность дэлгүүртэ шэлжэн орохо замаар» гэhэн республиканска конференци нээгдээ. Россин правительствын тэлгойлогшо И. С. Силаев, республикын Министрнүүдэй Советэй гэшүүд, парламентаринууд, промышленностиин хутэлбэрилэгшэд, эрдэмтэд, Россин хото городуудай ажал хэрэг эрхилдэг бүлэгөөрхидэй түлөөлэгшэд тэрэнэй хүдэлмэридэ хабаадана.

Дэлгүүрэй харилсаануудта шэлжэн оролготой холбоотой асуудалнуудые бүхы талаhаань зүбшэн хэлсэхэ, шэнжэлхэ гээшэ суглаанай гол зорилго болоно. Россин правительство иимэ уулзалга эмхидхэхэ үүсхэл гаргаа hэн. Республикын элдэб регионуудта иимэрхүү уулзалгануд болон үгэ булаалгаата хөөрэлдөөнүүд үнгэргэдхөөр хараалагдаба.

Экономикые гүримшуулан hайжаруулха ба дэлгүүрэй харилсаануудта шэлжэн орохо талаар программа республикын правительство зохёонхой гэжэ И. С. Силаев хэлэбэ. Промышленностиин хүдэлмэрилэгшэдтэй уулзалгануудай эмхидхэгдэхэдэ, тус программа тодорхойлогдожо, промышленностиин хүдэлмэриин программа болохо ёhотой. Россин түрүүшын Президентые hунгаха hунгалтада экономико эрид шууд хубилгахын, демократическа хубилалтануудые хэхын түлөө дуугаа үгэhэн хүнүүдэй аша туhа программа соо харуулагдана.

Программын гол ёhонуудые тайлбарилха зуураа, ажалша хүниие урмашуулха экономическа оршон байдал байгуулха гээшэ тэрэнэй үндэhэ hуури болоно гэжэ Россин Премьер тэмдэглэбэ. Дэлгүүртэ шэлжэн орохо, зөөриие гүрэнэй бэшэ болгохо гол асуудалнуудые дайрахадаа, Союзна мэдэлэй предприятинуудые республиканска мэдэлдэ оруулхабди гэжэ бидэ хэзээдэшье мэдүүлхэгүйбди гэбэ.

Россин Совминай Түрүүлэгшын hанамжын ёhоор, дэлгүүртэ экономикые шэлжэн оруулалгын түрүүшын шатада республикын томо ба дундуур хэмжээнэй предприятинуудай 20—30 процентнь үмсын болгогдохо ёhотой. Россин промышленность үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилгэдэ гол анхаралаа хандуулдаг байгаа hаа, мүнөө эд бараа үйлэдбэрилгэдэ гол анхаралаа хандуулдаг болохо. Хэрбээ мүнөө үедэ республикада промышленна предприятинуудай 24 процентнь «хүнэй» аша туhада хүдэлдэг hаань, саашадаа энэ тоо 76 процентдэ хүргэгдэхэ юм. Ново-Огареводо болоhон уулзалгануд ба «юнэ+нэгэ» гэhэн Мэдүүлгэдэ гар табилга Россин правительствын программые бодото дээрэнь бэелүүлхэ арга боломжо олгоно, гэжэ тэрэ хэлээ.

Конференци 4 үдэр үргэлжэлхэ юм. Харин Россин Премьер-министр Архангельскда нэгэ үдэр байгаад лэ, Москвагаа бусаха юм.

Хэмжээнүүд абтахаар болоол!

hҮ hААЛГААР 1991 ОНОЙ ИЮНИИН 20-ной МӨДЭЭН

Районуудаа	Үнөэн бүриhөө hаагдаhан hүн (кг)				Жэлэй эхинhээ хойшо бүхыдөө абтаhан hүн (центнерээр)	Нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулхада (+) ба (—)
	Жэлэй эхинhээ хойшо	Нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулхада (+) ба (—)	Сүүдхын туршада	Нёдондоноhхитэй сасуулхада		
Прибайкалиин	1200	—173	8,6	—0,4	30734	—5373
Хойто-Байгалай	1136	—216	6,0	—3,0	12231	—1695
Сэлэнгын	1084	—192	8,9	+0,2	47653	—9448
Мухар-Шэбэрэй	1064	—162	7,0	—0,6	75176	—13415
Қабанскын	1052	—278	9,7	—0,2	75941	—20611
Тарбагатайн	1049	—186	7,1	—	50004	—10959
Зэдын	1028	—182	8,4	+2,9	66601	—7243
Ивалгын	1014	—225	7,8	—	43575	—11138
Яруунын	986	—98	7,5	—1,0	48266	—4820
Хурамхаанай	941	—240	7,4	—1,6	29366	—6462
Хорнин	967	—222	7,6	—0,3	33933	—7762
Загарайн	938	—201	7,8	—1,0	45609	—3105
Баргажанай	848	—81	6,5	—1,8	34438	—5932
Бэшүүрэй	849	—185	6,2	—0,4	56279	—12912
Захааминай	803	—193	6,0	—1,1	23683	—4713
Түнхэнэй	801	—311	5,4	—2,4	47550	—15798
Хяагтын	711	—145	6,4	+0,2	45670	—8021
Баунтын	757	—216	6,0	—2,1	5386	—1696
Хэжэнгын	645	—232	6,6	—0,2	23194	—8999
Ахын	360	—58	2,4	—1,4	1637	—392
Республика бүхыдөө	941	—195	7,3	0,4	799910	16049.

Жэлэй эхинhээ хойшо республикын хүн зоной hүөөр хангаха асуудал бүри орёо боложо байна. Зунай бэлшээриин үедэ hаамхай үнеэдэй hу шэмыень дээшэлүүлхэ талаар бодото хэмжээнүүдэй абтаагүй байhаанhаа боложо, бүхы районуудай ажахынуудтэ сагаан эдеэ үйлэдбэрилгэ эрид доошолоо.

Бурятскагропромсоюзай суглуулhан ээлжээтэ мэдээнүүдhээ тобшолоо хэхэдэ, hу hаали дээшэлүүлхын, энэ гэгдэлhээ гарахын тула колхоз, совхоз бүхэн ойрын сагай турша соо фермэнүүдэйнгээ, комплексныдаа байдалые hайса шэнжэлжэ үзэхэ, бии байhан дутагдалнуудыень усадхаха, hаалишадтаа, үхэришэдтөө, мүн бүсад хүдэлмэришэдтөө бодото туhаламжа хүргэхэ ёhотой болоно. Республикын Агропромсоюз, Хүдөө ажахын министерство, РАПО, АПОнууд, малшадые, иланганга hаалишадые материальна болон моральна талаар урмашуулхын тула зунай бэлшээриин үедэ ажалай түлбэриин расценкэнүүдые хубилгахаяа яанаб? Жэшээлхэдэ, Түнхэнэй районой Саянкэй совхоз ооhэдынгөө арга шадабаряар hаалишадтаа hу hаалияа дээшэлүүлхэдэнь, абаhан тугалнуудые гарза хоролтогүйгөөр тобиржуулаад тушаахадань, ажалайнь салин дээрэ түгал шэн үгэхөөр шиндхэбэри абанхай. Иимэрхүү шиндхэбэринүүдые абахада, малшадшье урмашаха, ажахышье олзотохо байна бшуу.

hу hаалинин эгээл дээшэлхэ, хямда сэнтэй продукци үйлэдбэрилхэ зунай үедэ иимэ байдалай ушархань хайшаа гээшэб? hаамхай үнеэдэй удэр, hунигуй адуулхын хажуугаар талха тарианай зуйлөөр тэдэнээ торьдёогүйдэ оргагүйл. Ушар тиимэhээ ааhэдынгөө арга боломжоор бии байhан тэжээлээ буйлуулаад, дэбтээгээд, шанаржуулаад үнеэдтээ үгэбэл, ажахынуд шүүжэ. гараха жэшээтэй бшуу. Талха тарьатай колхоз, совхозуудай тэжээй буйлуулдаг цехүүдээ, кухнинуудаа хүдэлгэхэдэ яанаб?

Демократи болобо, ажалша коллективүүдтэ дүүрэн эрхэ үгтэбэ гэлсэгд, бүхы уялгануудаа мартажаxиhан хутэлбэрилэгшэд, зоомэргэжэлтэд район бүхэндэ дайралдана. Эдэнэрэй эүгhөө анхаралай хандуулагдаагүй байхада, hу hаали доошолно гэхэдэ алдуу болохогүй байна.

Редакциин социально-экономическа тahаг.

БАГШАНАРАЙ БҮХЭРОССИН ЗҮБЛӨӨН

«Эрдэм hуралсалые хүн тээшэ шэглүулхэ, hурагшын хүн шанарые хүгжөөхэ» гэhэн темэдэ зорюулагдаhан шэнэ юумэ үүсхэдэг багшанарай бүхэроссин семинар-зүблөөн манай республикада үнгэргэгдэнэ. Энэ семинарта хабаадахаяа Красноярска хизаарай, Шэтын, Эрхүүгэй областынуудай, Яхадай-Саха ССР-эй, Алма-Ата, Анапа, Волгодонск, Ворошиловград хотонуудай болон бусад нютагуудай түлөөлөгшэд ерэнхэй. Загарайн районой Новоильинскын hургуулида семинар-зүблөөн нээгдээ. Буряадай ССР-эй эрдэм hуралсалай министр С. Д. Намсараев зүблөөе нээгээд, Новоильинскын дунда hургуулиин ажал хэрэгүүд тухай кинофильм харахыень дурадхаба. Удаань РСФСР-эй ба Буряадай ССР-эй габьята багша В. И. Сафроновто үгэ үгтэбэ. Тус hургуулиин дэргэдэ hуралсалайхумүүжүүлгын түбүүд эмхидхэгдэнхэй. Литература, искусство ба математикаhаа үндэhэлдэг эрдэмэй түбүүдhээ гадна «Бага наhан», «Байгаали хамгаалга», «Бэеын элүүр» гэхэ мэтэ нэгэдэлнүүд байгуулагданхай. Эдэ түбүүдэй хүдэлмэритэй багшанар ехэ hонирхолтойгоор танилсаhан байна. hурагшадай эмхидхэhэн «экологиин зүргэхэн» гэhэн хүдэлөөн олоной анхарал татаа. hургуулиингаа дэргэдэхи участогhаа эхилээд, оршон тойронхи ой тайгада, тосхоной үйлсэнүүдтэ ариг сэбэрые сахиха талаар үхибүүд ехэ хүдэлмэри ябуулдаг ха юм. Тосхонойхидой омогорхол болохо стадион баригдажа дүүргэгдэхэеэ байна. Эндэ спорт эрхилхэ бүхы арга боломжонууд олгогдохо юм. Хандагатайн ЛПК санын бааза тухеэржэ байнхай, Мүн стадион дээрэ концерт, наада харуулха эстрада бодхоогдоно. Тосхондо, hургуулида боложо байhан хубилалтануудта hургуулиин коллективэй, тэрэ тоодо В. И. Сафроновой үүргэ тон ехэ.

Волгодонск хотhоо В. Г Яковлев, Анапын түлөөлэгшэ А. А. Дубровский, Алма-Атагай В. В. Агеев, Ворошиловградай О. Н. Дьяченко болон бусад hанамжануудаараа хубаалдаба. Удаань хэдэн секциинүүд хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлhэн байна.

Семинар-зүблөөндэ хабаадагшад Улаан-Удын 32-дохи hургуулиин ажал хүдэлмэритэй үсэгэлдэр танилсаа. hургуулиин директор В. М. Гуляев, директорэй орлогшо Н. В. Мангирова, БГПИ-гэй профессор Г. Ц. Молонов болон бусад үгэ хэлээ.

Мүнөөдэр пленарна заседани үнгэргэгдэжэ, «Республикада эрдэм hуралсалые хүгжөөхэ концепци тухай» гэhэн Буряадай ССР-эй эрдэм hуралсалай министр С. Д. Намсараевай элидхэл зүбшэн хэлсэгдэхэ байна.

С. НИКОЛАЕВ.

Зэдын районой Цагаатын колхозтурүү хонишодой нэгэн Василий Дампилович Доржиев түл абаха, hо хайшалха түсэбүүдээ амжалhан байгаар бэелүүлжэ, малшадай да дэлгэрhэн социалис мүрысөндэ илагшадай тоодо ородог зантай. Хэды тухагүй байбашье, Василий Дампилович сүлөөтэй сагтаа гүйгөөшэ моридые hоридог гуримтай. Энэ нүхэрэй hургаhан морид районой болон республикын мүрысөөнүүдтэ шангай hуурин нуудта гарадаг юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ажахын түрүү хонишон В. Д. Доржиев.

Ц. ЫРЫЕНЖАПОВАЙ фото.

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ

Ажахын үйлэдбэриие көөлгэдэ аша габьяатай hанайнь түлөө Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1991 оной июнин 19-нэй Указаар республикин агропромышленна комплексын хүдэлмэрилэгшэдтэ Буряадай ССР-эй хүндэтэ нэрэ үгэнүүд олгогдобо:

«Буряадай ССР-эй габьяата малшан»

Анчипов Буда-Сэди Шойроович — Яруунын районой «Коммунизм» колхозой малшагша.

Ичева Анна Герасимовнада — Эдын районой Ленинэй нэрэтэ колхозой тугалшан.

Буряадай ССР-эй хүдөө ажахын габьяата механизатор

Гэлдуров Цырен-Доржи Дампилович — Зэдын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой трактурист.

«Буряадай ССР-эй габьяата агроном»

Аюшин Николай Цыремпилович — Яруунын районой «Коммунизм» колхозой ахамад агроном.

Захарова Галина Матвеевнада — Буряадай үрэ-жэмэс туршалгын станциин ахамад эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ.

Шарыпов Виктор Николаевич — Буряадай үрэ-жэмэс туршалгын станциин директорэй орлогшо.

«Буряадай ССР-эй гавьяата экономист»

Радкова Елизавета Лубсановнада — Яруунын районой «Коммунизм» колхозой ахамад бухгалтер.

Чултумова Надежда Цыдендамбаевнада — Зэдын районой «Мир» колхозой ахамад бухгалтер.

* * *

Автомобильна харгынуудые баригдада үндэр дүнгүүдые түлөө Северо-байкальскын харгы заhабаригдаг баригдын управленийн хүдэлмэришэдые Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1991 оной июнин 19-нэй Указаар Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаба:

Вартанов Иван Сергеевичые — экскаваторай машинист.

Неброев Александр Сергеевичые — управленийн начальник.

Федоров Анатолий Александровичые — прораб.

Ажахын болон ниитын органуудта удаан сагаа соо оролдосотойгоор хүдэлмэрилhэнэйнь түлөө Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1991 оной июнин 19-нэй Указаар Баргажанай районой арадай депутадуудай Баян-Голой соменой Соведэй түрүүлэгшэ Сангадиев Дарма Очировичые Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаба.

* * *

Хүдөө ажахыда удаан сагаа соо оролдосотойгоор хүдэлмэрилhэнэйнь түлөө Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1991 оной июнин 19-нэй Указаар республикын агропромышленна комплексын ажалай түрүүшүүлые Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаба:

Батуев Бато-Очир Цыдонжаповичые — Зэдын районой Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ колхозой отделениие даагша.

Дамбаев Булат Энкеевичые — Яруунын районой «Коммунизм» колхозой хонишон.

Дамбаев Эрдэм Цыреновичые — Яруунын районой «Коммунизм» колхозой механизатор.

Жигдуров Дамдин Мункожаповичые — Зэдын районой «Коммунизм» колхозой жолоошон.

Замбалов Занди Замбаловичые — пенсионер.

Чагдуров Василий Сурунхоровичые — Зэдын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой механизатор.

Цыбикжапова Лидия Доржиевнае — Яруунын районой «Коммунизм» колхозой түрүүлэгшэ.

Эдеэ хоол элбэгжүүлгэ—энэ үеын зорилго

ӨӨДЭЛХЭЕЭ БОЛИҺОН ҺАЛБАРИ ГҮ?

Илангаяа һүүлэй хоёр жэлдэ район соомнай сагаан эдеэ үйлэдбэрилгэ ехээр дошоо орожо байна, энэ һалбари горитойконоор доройтожо эхилээ гэжэ худөө ажахыда хабаагүй хүнүүдшье Хэжэнгэдэ ойлгодог болоо ёнотой.

Теэд магазинуудта бүхы эд бараанай, эдеэ хоолой зүйлнүүдэй хомор болошохынь хажуугаар, нютаг дээрээ абтадаг сагаан эдеэнэй продукцинуудай ходол таһалдаха, дуталдахада, һу асархыень хүлеэжэ, хоочон амһартаяа баряад, бүхэли үдэртөө магазин һахихадаа, яһала юумэ ойлгохош, хэлээгүй үгээ хэлэхэш.

Хэнэйшье мэдэһээр үнеэн бүриһөө һу ехээр һаадаг ажахынууд, районууд бүхы дээрэнь сагаан эдеэ ехээр үйлэдбэрилдэг, үрэндэ худалдадаг ааб даа. Энэ талаар Хэжэнгын район үниинһөө хойшо үнеэн бүриһөө һу багаар һаадаг, гээгдэнги тоотой районуудай нэгэн гээшэ. Жэшээлхэдэ, Статуправлениин 1981 оной тоо мэдээ абажа харахада, эндэхид тэрэ жэлдэ үнеэн бүриһөө 1286 килограмм һу һаажа, республика соогоо мүрысөөндэ дорогоо гурбадахи һуури эзэлһэн бэйна.

Тэрэ гэһээр арбан жэл үнгэрөө. Нёдондо эндэ үнеэн бүриһөө 1749 килограмм һүн һаагдажа, энэ үрэ дүнгөөрөө район үнөөхил һүүлшын һуринуудай нэгые эзэлһэн зандаа. Ахын, Хяагтын районуудые багаханаар ахижа гараа.

— Хоёр жэлэй саана, 1988 ондо, район соо түрүүшынхеэ үнеэн бүриһөө 1947 килограмм һүнэй һаагдаад байхадань, одоолшье удахагүй 2000 килограммай хилэ дабагдахань гэжэ һанаһамнай, буруу һүрэшоо. Һүүлэй энэ хоёр жэл соо ажахынуудта үнеэн бүриин һу һаали 200 шахуу килограммаар доошолоо, — гэжэ «Долина Кижинги» газетын редактор Б. Б. Бальжинимаев хэлэнэ.

Үнеэн бүриин һу һаамые жэл соо 200 килограммаар доошолуулха гээшэмнай ехэ гү, али бага гү? Хоёр жэлэй саана эндэ үнеэн бүриһөө эгээл ехэ һүнэй һаагдахада, бүхыдөө 102,2 мянган центнер сагаан эдеэнэй абтаһан һаа, недондо тэрэнь арай гэжэ 64,1 мянган центнертэ хүргэгдөө. Ондоогоор хэлэбэл, үнеэдэйнгээ тоо толгойе хорогоогүй аад, гансал ашаг шэмыень доошолуулһанһаа боложо, энэ үе соо аяар 38 мянган центнер һуеэ алдаа. Үшөө энээн дээрэнь гансахан үнгэрһэн жэлдэ 840 шахуу үнеэд, гуниг аг Хэжэнгын, Ородой, Ушхайтын совхозуудта олон.

Мүнөө бүхы республика соо жэлдээ үнеэн бүриһөө, адагынь 2250—2300 килограмм һүнэй һаагдаад байхада, иимэ үрэ дүнгүүдтэйгээр худэлхэ гээшэмнай эшхэбтэр лэ даа. Иигэжэ байхада сагаан эдеэнэй зүйлнүүдые гүрэндэ худалдаха хэлсээтэ захил, худөө ажахын налог даабари дүүргэхэ, мүн өөһэдынгөө хүн зониие һу тарагаар хангаха зорилго яагаад бэелүүлэгдэхэбі

Байгша оной үнгэрһэн үе соошье ажахынуудайнь һу һаалиин олонхи фермэнүүдтэ биратай һайн хубилалта болоногүй. Жэлэй табан һарада эндэхи фермэнүүдтэ үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 500 килограмм хүрэхэгүй һүн һаагдаа гэхэ гү, али тус район республика соогоо бүри хойшоо гаража, Ахын районие ахижа ябана. Гэдэргээ һолжороогонь тогтоогүйл байна. Үнгэрэгшэ май һарада эндэхи бүхы 20 фермын хахадһаа олонхидонь үнеэн бүриһөө ородоол 120 килограммһаа доошо һүн һаагдаһан байна.

Энэ эршээрээ худэлхэ болоо һаа, хэжэнгээрхинэй нёдондонойнгоо хэмжээнһээ үшоошье доошоо орохонь холо бэшэ. Юуб гэхэдэ, үнгэрһэн жэлэй энэ үеынхитэй сасуулхада, эндэ үнеэн бүриһөө 100 гаран килограмм бага һүн һаагдаад байна ха юм.

— Урдань дээрэнээ —партиин райкомой, райгүйсэдкомой, РАПО-гой, мүн ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэдэй зүгһөө удэр бүриин шанга захиралта, хиналта хэгдэдэг дээрэнээл һүн яһала һаагдадаг, хүнүүдшье ородоог байгаал даа. Теэд тиимэ хашартай захиралта, зонхилолгын саг бусалтагүй ошоо. Бүхы юумэеэ өөһэдөө мэдэжэ, ухаагаараа ойлгожо, һэшхэлээрээ худэлхэ саг ерэнхэй гээшэ. Теэд олонхи зомнай энээние үшөөл хүсэд ойлгоногүй. Энээн дээрэнээ гурим журам нуларааа, ажалай эмхидхэл муудаа гээшэ. Нүгөө талаараа, илангаяа бидэ район соогоо һу һаалиин малда белок, протеин, саахар элбэгтэй тэжээл бэлэдхэжэ шаданагүйбди, — гэжэ РАПО-гой ахамад зоотехник В. Е. Маланов хэлэнэ.

Нээрээшье Хэжэнгын районой олонхи ажахынуудта илангаяа һу һаалиинь малда үбһэ тэжээл даншье ехээр дуталдаг гэжэ хэлэхын аргагүй. Һүүлэй жэлнүүдтэ эндэхи соохозууд орооһо таряанай, тэжээлэй үргамалнуудай, үбһэ ногооной муу бэшэ үргаса абана. Илангаяа хаа хаанагүй һолеомсн элбэг. Үнгэрһэн хэдэн жэлдэ эндэхид һолоомо бэдэржэ, Амарай, Омско областьнууд руу ошохоёо болинхой.

Гэбэшье бии байһан тэжээлые һайнаар бүйлуулжа, шанаржуулжа эдюулхэ худэлмэри һүүлэй үедэ эндэ эрид һуладхагдаа. Тэжээлэй цех, кухнинууд ёһоор худэлгэгдэнэгүй. Энээние үнгэрһэн үбэлжэлгэ гэршэлэн харуулна. Хоёр жэлэй саана эндэ ябахадамни, Мүгсохоной, Худанай, Чисааныи, Загаһатын, Хэжэнгын, Ушхайтын совхозуудта, үбһэ, һолоомо, силос, сенаж хэршэхэ, холихо, шэнгэн бурдууг шанаха, эһээхэ цехүүд удэр һүнигүй худэлгэгдэжэ байгаа бэлэй. Үнгэрһэн үбэл эндэ тиимэ юумэн балай хараагдаагүй.

Һу ехээр һаадагаараа республика соогоо сууда гараһан «Октябрьский» совхозой Дэрэстэйн (Зэдын район) фермэ үбһэ тэжээлээр ходол дуталдажа байдаг. Тиигэбэшье үбэлэй сагта эндэхи һолоомо һошо, талха таряанай тусхай эһээбэрөөр эһээжэ, элдэб шэмэтэ зүйлнүүдые холижо малдаа эдюулээд, зүбөөр харуулжа һаагаад, һүүлэй хэдэн жэлдэ үнеэн бүриһөө 3600—4000 килограмм һу һаана.

Гадна энэ совхозой дирекци, парткомой, профкомой һаалишад, малшадай ажалайнь эрхэ байдалые һайн болгохо хэрэгтэ анхаралаа хандуулдагынь бусадта һургаал боломоор. Эндэхи фермын дэргэдэхи столово, улаан булан, амаралтын таһалга, бани, сауна гэхэ мэтэнь ямар зохидоор тухэрэргэдэнхэй гээшэб.

Иимэ юумэнэй Хэжэнгын районой алишье ажахын фермэдэ харагдадаггүйнь харамтай, Хаанашье ябахада, фермэнүүдэй газаагуур, досоогуур шабар шабха, обоо хүбөө шэбха шабааһан, ноохой нобшо, задаг байдал үзэгдэдэг. Иимэ байдалда хүнүүд ягаад урма зоригтой худэлхэб даа. Ажалша хүүгүүдтэ ямараар ханденабши, тэрээнһээшни ажалайнь үрэ дүн сэхэ дулдыдахал даа.

Нүгөө талаараа бүхы орон соо боложо байһан бэрхэтэй байдал, али бүхы юумэнэй хомордолго, дутагдал баһа зоной эрмэлэзл ородолгые уруу дарана гээшэ ааб даа. Мүнөө һаалишад, малшад өөһэдөө үмдэхэ гутал, хубсаһа худалдажа абаха аргагүй байхаһаа гадна, үхибүүдээ хубсалуулха үнэгүйхэн зохид юумэ абаха аргагүйдэнэ ха юм. Урданшье хүндэ хэрэгтэй эд бараа ёһоор асардаггүй байһан автомагазинууд мүнөө фермэ, отарануудта ородоошье ябахаяа болинхой бэшэ гү?

Теэд иимэ байдал тохёолдоо гээд, ажалаа оттолон орхижо, хуу һула табижа болохогүй ааб даа. Хүн зоной гол эдеэ хоол үйлэдбэрилдэг малшад, һаалишад, таряашадай муугаар худэлөө һаань, одоол үлэн хоочон саг ерэхэл даа.

Энээнтэй хамта нэгэ иимэ асуудал тухай хэлэхээр. Хэжэнгын районой олонхи ажахынуудта худөө ажахын бүхы продукци худалдалгаһаа оруулагдадаг бүхы ашаг олзын 50 гаран процентнь сагаан эдеэнэй зүйлнүүдһээ оруулагдана. Тоһоной заводсй директор А. П. Касаткинай хэлэһэнэй ёһоор, гансахан эндэхи заводһоо жэлдээ 300 тонно сыр гүрэндэ худалдана гэхэ гү, али республика соо эгээл ехэ мүнгэнэй иимэ продукци абтана.

Иигээд ерэхэдээ эндэхи ажахынуудта һу үйлэдбэрилые дээшэлүүлхэ гээшэ амин шухала асуудал болоно. Юуб гэхэдэ, үдэр бүри абтадаг, удэр бүри худалдадажа, мүнгэн болгогдодог һүнэй зүйлнүүдые ехээр абадаг болоол һаа, дэлгүүрэй харилсаанай, имагтал өөһэдынгөө олоһон мүнгэ зөөреэр ажамидарха үедэ энэнь шиидхэхы удха шанартай байха.

Районой ажахынууд энэ һалбарийяа дан ехээр доройтуулангүй хүл дээрэнь гаргахын тула бүхы шухала хэмжээ абаха бэзэ гэжэ һанагдана, хулеэгдэнэ.

Тиимэ эрид хубилалта хэхэ арга боломжошье эндэ бии. Худэлжэ шадаха кадрнуудшье олдохо. Гансал тэдэнэй ажалда анхарал хандуулха, ормашуулха хэрэгтэй. Гадна район соо үхэр малайнь үүлтэр тон муу гэхын аргагүй. Мэргэжэлтэдэй зүгһөө селекционно худэлмэри һайнаар табяад, зоотехническэ худэлмэриие һайжаруулаад байгаа һаа, бодото үрэ гарахал эзэгтэй.

М. НАМЖИЛОВ,
манай тусхай корр.

КОЛХОЗОЙ ОЁДОЛОЙ ЦЕХ

Баргажанай районой загаһа олзоборилдог «Байкалец» колхозой загаһашадай хамтын суглаан дээрэ һаяхан норко үсхэбэрилдэг болохо тухай шанга хөөрэлдөөн боложо байгаа һэн. «Загаһа олзоборилдоггүй, харин ан үсхэбэрилдэг ажахы болгохомнай гү? — гэжэ тиихэдэ суглаанда һүүгшадай нэгэн асуугаа бэлэй. Колхозой правленикин түрүүлэгшэ Г. И. Низовцев тиихэдэ «загаһашье олзоборилоод, ан гүрөөлшье үсхэбэрилөөд байхада яаха юм?— гэжэ харюусаа һэн. Иимэ хоорэлдөөн 4—5 жэлэй саада тээ болоһон гээшэ.

Мүнөө дэлгүүрэй экономикодо орохо замда гараһан ажахынууд өөрынгөө дураар ямар нэгэ нэмэлтэ үйлэдбэри нээжэ, олзо орошотой болгохо талаар хэмжээнүүдые абаха аргатай байна ха юм. Хуулиин ёһоор ямаршье предприяти хамһабариин ажахытай болохо аргатай ха юм. «Байкалец» колхоз хаб загаһа агнажа, арһыень гүрэндэ тушаадаг болоһон байгаа. Гэхэ зуураа норкын, хаб загаһанайнь арһан «дээрэнээ» үгтэһэн заабариин ёһоор, бултадаа гүрэндэ тушаагдашадаг, нэгэшье арһа өөртөө үлөөхэ ёһогүй байһан юм.

«Норкын, нерпын арһатай аад, юундэ юумэ оёхо, бэлэн болгогдоһон эд бараа худалдаха эрхэгүй зомбибди?»— гэһэн асуудал гараа бшуу.

Тус асуудал мүн. ла загаһашадай суглаан дээрэ шиидхэгдээ. Загаһа олзоборилдог ажахы аад, хубсаһа хунар оёдог артель болохомнай гү гэжэ хэншье асуугаагүй. Юундэб гэхэдэ, мүнөө сагай эрилт... ондоо болоо ха юм.

Норко малгайнуудые оёжо... хүн зондо худалдаха гэ... шиидхэбэри үнгэрэгшэ жэлэ... абтаа һэн.

Колхоздоо.. оёдолой цех... нэгэгээ. Оёдолой машинкэнэ... эхилээд, бусадшье зэр адамда... гүүдые абахын тула колхозо... хүтэлбэрилэгшэд холо. ойгуу... гүйлгэлдөө. «Бэдэрһэн хүн... олохо» гэдэг һэмнай. Оёдолой... цехтэ ажаллаха дуратай бэрхэ... оёдолшодшье олдоо. Мүнөө... тэрэ цехтэнь арбаад оёдолшод... ажаллана. Оёдолой цехые Фа... на Степановна Новосёлов... оёдолшон юм. Норко малгай... нууд худалдаа наймаанда гар... гагдажа эхилээ. Байгша онд... жэшээлхэдэ, колхозой оёдо... лой цех 100 мянган түхэригэ... малгайнуудые худалдаа.

Саашадаа түс цехээ үргэ... хэжэ, үбэлэй гуталнуудые оё... хо зорилго урдаа табиг...

Малгай, гуталнуудые оёхы... тула гансал арһан бэшэ, мү... буд болон бусад зүйлнүү... эрэгтэй болоно. Гэбэшье т... дэнние олохны бэрхэтэй г... шэ. Тиимэнэй тэдэ эрэгтэ... юумэеэ абахын тула оёрыг... гөө үнэтэй сэнтэй арһаяа үг... хэшье баатай болодог.

Тиигэбэшье колхозой оёд... лой цех зуб шэгэлэлтэй, э... зорилготойоор ажалаа ябуулж... жа байна гээд хэлэхэ ёһотой... бди.

Фаина Степановна өөрө... тээ мэндэ норкоор эхнэрэ... нэгэ пальто оёбо. (Өөртөө б... шэ ааб даа!). Тэрэнь үнөхө... рөөл, уоан хүнэй бэрхэ гараа... бүтээгдээ гэжэ ойлгохоор һэ...

С. СТЕПАНОВ.

ЗУУТАН СУГЛАРЖА ХӨӨРЭЛДЭБЭ

«Сэлэнгэ» газетын редакциин коллектив районойнгоо зуу... тан-хонишодой эзлжээтэ «түхэреэн стол» Нюхон нютаг... эмхидхэбэ. Байгша оной хурьга абалгын хаһада районой 2... хонишод зуун эхэ хонин бүриһөө зуу, зуунһаа дээшэ хурьг... абаһаан байна. Энэ талаар ажахынуд дотор илангаяа Кар... Марксин нэрэмжэтэ колхозой хонишод шалгараа. Тус аж... хын хонишодой 11 бригада зуутан болоо. Мүн тэдэнэр х... нидой үүлтэр һайжаруулха, үрэжүүлгэ амжалтатайгаар үн... гэрэгэхэ талаар баһал түрүү эзэгдэдэ ябана. Тиихэдэ Тохой... Нюёхонай хонишод юрөөгэйхидһөө холо гээгдэнэгүй.

Районы... агропромышленна комплексын ахамад зоотехни... М. С. Аюров «түхэреэн столой» дэргэдэ элидхэл хэхэдэ, т... руу хонишодые амаршалхынгаа хажуугаар, хонин ажалд... ушардаг дутуу дундануудые хамтын хүсөөр усадхаха ёһотой... бди гэжэ, тэмдэглэбэ, Карл Марксин нэрэмжэтэ колхозо... ахалагша хонишон В. А. Чойсорунов, XX партсъездын нэрэм... жэтэ колхозой ахалагша хонишон А. Г. Гомбоев гэгшэд су... ларагшадтай дүй дүршэлөөрөө хубаалдаа. Тиихэдэ Сэлэнгы... совхозой зоотехник Г. П. Болонев, Сэлэнгын племпредпри... тиин начальник Д. А. Антонов, «Эрдэм» колхозой партбюро... гой секретарь В. В. Бизьяев, Карл Марксин нэрэмжэтэ ко... хозой түрүүлэгшэ Г. И. Прокосов болон бусад элидхэл зу... шэн хэлсэлгэдэ хабаадалсажа, ерэхэ жэлэй үбэлжэлгы... хурьга абалгые, хони хайшалалгые хайшан гэжэ үнгэргэ... тухайгаа хэлсэжэ, һанамжануудаараа андалдаа, дурадхалну... дые оруулаа.

С. АЮШЕЕВ.

ҺОНИРХОЛТОЙ БЭШЭГЭЙ МҮРӨӨР

Агын Буряадай автономито округой Дулдаргын районой Табтаанайн Калининай нэрэмжэтэ колхозой арендатор Болот Цойжилов Канада ошожо, фермерскэ ажахы эрхилхэ дүй дүршэлтэйнь тэндэ дүтэ танилсажа байна.

Түрэлхидынь, дүтынь нүхэд һаяхан Болодһоо һонирхолтой бэшэг абаа:

— Фермерскэ ажахы эрхилхэ хэрэгтэ һураха-яа Канада арбаад шахуу арендаторнууд, фермернүүд ороной элдэб регионһоо ошоо,— гэжэ манай нютагай хүбүүн бэшэгэйнгээ түрүүшын мүрнүүдтэ дуулгана. — Намайе, Агын районһоо Жаргал Батомункуевые, Краснодарай хизаарһаа Викторые Манитоба штадай түб болохо Виннипегедэ плакадуудые баринхай хани халуунаар уттаа. «Болот Цойжилов! Таниие манай штадта ерэһээрэ... най амаршалнабди!» гэ... һэн плакадыень анхаран... гүй байхын аргагүй бай... гаа. Фамилиь, нэрэ хоёр... ни англи хэлэн дээрэ, б... шэниинь ород хэлэн дээ... рэ гараар бэшэгдэнхэ... байгаа һэн.

Фермын эзэдынь Джеф... Фери. Вали Глен хоёр... болоно. Тэдэнэр 100 то... гой гахайнуудые харуу... һалдаг юм. Тэдээнһээ г... дуур Канадын фермер... нүүд 500 гектар таряала... даадаг байна. Ажахыга... эрхилхэ ороһоной нэг... комбайнтай, ашаанай х... ёр, хүнгэн гурбан авто... машинатай, мүн бусадшь... хэрэгтэй болохо техникээ... дүүрэн хангагданхай ю...

Джеф Фери Вали Гл... хоёр һайн һанаатай, ма... да ехэл анхаралтайгаа... нүхэд ёһоор хандадаг х... нүүд,— гэжэ Болот Цо... жилов түгэсхэлдөө бэш... нэ.

(«Агинская правда» г... зетэһээ абтаба).

Хүдөөгэй

ажабайдалһаа

ЗУНАЙ ҺАЙХАН ХАҺАДА

Хара һадхитай хаһа үнгэржэ, элдэн һайхан зун болобо даа. Ой модод хүхэржэ, тала дайда хүхэ ногоогоор хушагдажа, хухы шубуун, донгодожо байна. Гоё гээшэнь!

Энэ үедэ малшад үбэлжөөнһөө зуһаландаа үни нүүжэ ошонхой. Хүрбын совхозой Хужартын Мухар-Талын һаалишад зуһаландаа эгээл түрүүлэн буугаа һэн.

Зунай һарануудта тэдэнэр һаалияя дээшэлүүлхэ, түсэбтэ даабаринуудаа дүүргэхэ зорилготой. Фермые даагшаар худэлжэ байдаг С. З. Закирова зондоо хүндэтэй юм.

СЕРГЕЙ— БЭРХЭ ЖОЛООШОН

Сергей Шулунов Тээгдын дунда һургуули дүүргээд, сэрэгэй албанда татагдахадаа, Афганистанай дайнда тудаад, эрэлхэг зоригтойгоор тулалдаад, нютагаа бусажа ерэһэн юм. Ерэһэнһээ хойшо Сергей түрэл созхоздоо жолоошоноор худэлнэ. Энэ хубүүнэй нэрээр муу үгэ хэлэгдэдэггүй даа. Унажа ябаһан машинадаа ээзн ёһоор хандадаг залуу жолоошон Сергей ажалдаа урматай, зондоо хүндэтэй ябана.

Ц-Х. ГОМБОДОРЖИЕВА,
худоо бэшэгшэ.
Хориин аймаг.

ГУШАН ЖЭЛЭЙНГЭЭ ОЙ ТЭМДЭГЛЭБЭ

Баргажанай совхозой ажалшад түрэл ажахынгаа байгуулагдаһаар 30 жэлэй ойе һаяхан тэмдэглэбэ. Районой «Авангард», «Гигант», «Звезда» гэжэ колхозууд 1961 ондо нийлүүлэгдэжэ, тэдэнэй үндэһэ нуури дээрэ Баргажанай совхоз бии болгогдоо һэн. Энэ ажахы районойнгоо Баргажан голые зубшаһан бүхы талмайн хахадыень шахуу эзэлдэг байжа, 2—3 жэлэй үнгэрһэн хойно дахинаа гурбан болгогдон хубаагдаба. Тиигэжэ Баргажанай, Бодонгуудай, Шитханай совхозууд бии болгогдоо һэн. Урдандаа «Гигант» гэжэ колхозой эзэлдэг байһан газар талмай дээрэ байгуулагдаһан Баргажанай совхоздо гол түлэб үхэр, хонин ажахы хүргэжэнхэй. Мүн адуун һүрэг үсхэбэрилэгдэнэ, таряан ажалда онсо анхарал хандуулагдана. Совхозой директор Д. Н. Шелковниковой хүтэлбэри доро ажахын элдэб һалбаринууд, звенонууд арендэ подрядай гуримаар хүдэлнэ. Энэ жэлдэ тэдэнэр арга боломжоёо улам үргэдхэжэ, ажахы дотороо кооперативуудые нээгээ. Совхозой хэдэн түлөөлэгшэд Татарстан ошожо, тэндэхи түрүү ажахын хүдэлмэриһаар. Үнгэрэгшэ май һарада эндэхи бүхы 20 фермын хахадһаа олонхидонь үнеэн бүриһөө ородоол 120 килограммһаа доошо һүн һаагдаһан байна.

Энэ эршээрээ худэлхэ болоо һаа, хэжэнгээрхинэй нёдондонойнгоо хэмжээнһээ үшоошье доошоо орохонь холо бэшэ. Юуб гэхэдэ, үнгэрһэн жэлэй энэ үеынхитэй сасуулхада, эндэ үнеэн бүриһөө 100 гаран килограмм бага һүн һаагдаад байна ха юм.

— Урдань дээрэнээ —партиин райкомой, райгүйсэдкомой, РАПО-гой, мүн ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэдэй зүгһөө удэр бүриин шанга захиралта, хиналта хэгдэдэг дээрэнээл һүн яһала һаагдадаг, хүнүүдшье ородоог байгаал даа. Теэд тиимэ хашартай захиралта, зонхилолгын саг бусалтагүй ошоо. Бүхы юумэеэ өөһэдөө мэдэжэ, ухаагаараа ойлгожо, һэшхэлээрээ худэлхэ саг ерэнхэй гээшэ. Теэд олонхи зомнай энээние үшөөл хүсэд ойлгоногүй. Энээн дээрэнээ гурим журам нуларааа, ажалай эмхидхэл муудаа гээшэ. Нүгөө талаараа, илангаяа бидэ район соогоо һу һаалиин малда белок, протеин, саахар элбэгтэй тэжээл бэлэдхэжэ шаданагүйбди, — гэжэ РАПО-гой ахамад зоотехник В. Е. Маланов хэлэнэ.

Нээрээшье Хэжэнгын районой олонхи ажахынуудта илангаяа һу һаалиинь малда үбһэ тэжээл даншье ехээр дуталдаг гэжэ хэлэхын аргагүй. Һүүлэй жэлнүүдтэ эндэхи соохозууд орооһо таряанай, тэжээлэй үргамалнуудай, үбһэ ногооной муу бэшэ үргаса абана. Илангаяа хаа хаанагүй һолеомсн элбэг. Үнгэрһэн хэдэн жэлдэ эндэхид һолоомо бэдэржэ, Амарай, Омско областиин промышленностиин хүгжэлтэдэ мүнгэ һомолжэ туһалха арга олгоно бшуу.

АМАРАЛТЫНГАА ҮЕДЭ АЖАЛЛАХА

ВЛАДИВОСТОК.

Приморийн Хасанска райондо амаралтын үедэ ахалагша классуудай һургашадые ажалда заабол оруулдаг болохонь.

Арадай депутадуудай районо Советдэй шиидхэбэриин ёһоор, фермэнүүд болон хээрын станууд дээрэ, больницануудта, холхэ холбооной отделениннүүдтэ, хангалгын албанда һургашадай худэлхэн тула тэдээндэ худэлмэриин газарнууд даалгагданхай. Худэлмэриин онол аргануудтай танилсахадань, дүй дүршэлтэй мэргэжэлтэд һургашадта туһалха юм.

БАЙГААЛИИН АПТЕКЭ

ОШ.

Тус хотодо нээгдэһэн фитотерапевтическэ һургуулида тоодэйн элдэб рецептнүүдые шудалдаг болонхой. Багахан түлбэри түлөөд, дуратай хүнүүд эм домто ургамалнуудтай, тэдэние бэлдэхэ нюусатай танилсаха аргатай юм. Дүй дүршэлтэй мэргэжэлтэд, врачнууд тэндэ ажалдаг. Эм домуудай улам хэмордожо байхада, байгаалиин аптекэ ехэ туһа хүргэхэ аргатай.

(ТАСС).

ЗАЛУУШУУЛАЙ ҮЙЛСЭ БИИ БОЛОХО

Бэшүүрэй совхозой хүтэлбэрилэгшэд Шэбэртын дунда һургуулитай барисаатайгаар худэлдэг, бэе бэедээ туһалжа байдаг, суглаа хураалһаа эхилээд, элдэб хэмжээ ябуулганууды хамтадаа бүтээдэг болонхой. Мүнөөшье жэлдэ һургуулиин спортивна хэрэгсэл худалдан абахынь тула ажахын кассаһаа мянган түхэриг үгтөө юм.

Дунда һургуули дүүргэһэн олонхи залуушуул совхоздоо үлэжэ худэлдэг болонхой. Тэрээнһээ гаднаа хото городуудаашье заримнь хүнүүд түрэл нютагаа бусажа, тоонто нютагтаа тубхинэнэ. Мүнөө совхозоймнай бүхы һалбаринуудта худэлһэн худэлмэришэдэй гурбанайнь нэгэ хуби залуушуул болоно.

Совхозоймнай хүтэлбэрилэгшэд кадрнуудаа бата бэхээр һуурижуулхые оролдодог ёном. Мүнөө жэл совхозой залуушуулай орохо шэнэ гэр барюулжа эхилбэ. Баймга эндэ шэнэ үйлсэ бии болохо юм.

Б. БАЗАРОВ.

Мүнөө үеын һанаагаа өхээр зобоомо хэрэгүүдэй тоодо терроризм ороно. Элдэб түхэлэй террорис ябуулганууд орон соохи байдалыемнай бүри шахардуу болгоно. Манай обществын зарим нэгэ булэгэйхид эдэ хорото ябуулганууды үргэнөөр ябуулхадаа, өөһэдынгоо үрдахи зорилгонуудые политическэ аргаар шиндхэхые оролдоно.

СССР-эй МВД-гэй болон КГБ-гэй харюусалгата худэлмэрилэгшэд һаяхан үнгэргэгдэһэн пресс-конференцидэ хабаадажа, эдэ ябадалые усадхаха хэмжээнүүдтэ анхаралаа хандуулба.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: террористнуудһаа абтаһан буу зэбсэгүүд харуулгаһана

ТАСС-ай фотохроника.

Зүдэлтэ өрөн дотор

НАБША НАМААГААР БҮРХӨӨГДЭХЭ ГҮ!

МОСКВА.

Ниислэл хотодо ехэ халуунай болоходо, һоөг бургааһанай хомор байһаниинь илангаяа мэдэрэгдэдэг. Хори гаран жэлэй саада тээ ниислэлэй түбтэ сэсэрлигүүдые байгуулха тухай шиидхэбэриин абтаһан байгаашье һаань, иимэ байдал үзэгдэнэ. Һоөг бургааһанай һуулгагдаха ёһотой 2 мянга шахуу гектар газар дээрэ барилга хэгдэнхэй, 1,5 мянган гектарта бог шорой хаягдажа, үзэмжэгүй болонхой. Энээнһээ хойшо иимэ ябадал байхаяа болихо ха. Юуб гэбэл, мүнөөнэй Моссовет болон РСФСР-эй Верховно Совет зохихо шиидхэбэринүүдые абанхай.

Газарай хуулиин хазагайруулагдаа һаань, захиргаанай гуримаар ехэ яла түлүүлдэг болохонь ха юм. Жэшээнь, зүбшөөлгүйгөөр барилга эмхи зургаануд 100 мянган түхэриг хүрэтэр яла түлэхэ. Харин городой дунда огород хэбэл, 5 мянган түхэриг яла түлэхэ. Газон дээрэ машинаа байлгаһан жолоошон 3 мянган түхэриг яла түлэхэ. Харин газарые промышленна үлөөдэнөөр, химическэ болон радиоактивна бодосуудаар бузарлаа һаа, 1 миллион түхэригэй яла түлэхэ. Тиихэдээ уголовно харюусалгада хабаадуулагдажа болохо.

ХУУШАН ТЕХНИКЭ — ШЭНЭ ЭЗЭДТЭ

НИКОЛАЕВ.

«Облагропромтехника» нэгэдэлэй худэлмэрилэгшэдэй үүсхэл областиин фермернүүдэй ажахынуудые худөө ажахын машинануудһаа болон хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдээр хангалгада ехэ нэмэри боложо үгөө юм. Колхоз, совхозуудһаа хуушаһан тракторнуудые, комбайнуудые, хүрьһэ элдүүрилгын ба тарилгын агрегадуудые худалдажа абаад, эзэһабарилаад, нэгэдэлэй мэргэжэлтэд хүнүүдтэ худалдана. Предприятиин дэргэдэ байгуулагдаһан шадабаритадай арендэ коллектив эзэһабариин худэлмэри хэнэ. Энэ таруу зохид байдалые һамбаашалха гэжэ шиидээд, зарим ажахынуд хэрэггүй болоһон техникээ худалдана.

СЭНГҮҮДЫНЬ ХУУШААРАА

МИНСК.

Эб найрамдалай совет жасын Белоруссиин отделениин, инвалидуудай республиканска ба городской бүлгэмүүдэй, дүлии хүнүүдэй бүлгэмэй, энэрхы сэдьхэлэй республиканска түбэй үүсхэлээр эндэ инвалидуудай хүнгэлэлтэтэй парикмахерска нээгдэнхэй. Эндэхи бүхы юумэн һайса бодожо үзэгдэнхэй. Гансал инвалидна машинануудые табиха тусхай талмай дүхеэрэгдэнхэй. Харин ябажа шадахагүй хүнүүд үһэ эзэһагшадые гэртээ дуудажа асарха аргатай юм. Эндэ хангалгын сэнгүүд урдынхяараа үлөөгдэнхэй.

ШЭНЭ ДЕТЕКТОР

РИГЭ.

Латвиин университедэй хатуу бодосой физикын институдта цистернэһээ гү, али юумэ тухеэрэлгэһээ гараһан аммиагые элируулхэ арга олгохо бишыхан детекторнүүд зохёогдоо һэн. Таблеткын шэнээн хэмжээнэй иимэ детекторнүүд бишыхан электродуудаар хангагданхай. Иимэ детекторай туһаламжаар угаарай газай, серый, окисиин, азодой бии байһаниие мэдэжэ болохо юм.

ВЫСТАВКЭЭР ҺОНИРХОНО

РЯЗАНЬ.

Японой, Германиин, Голландиин, бусад хэдэн гүрэнүүдэй ажал хэрэг эрхилдэг бүлгөөрхид эндэ нээгдэнэн промышленна выставкэ хараа. Гадаадын оронуудай айлшадые эндэ табигдаһан олон зүйлнүүд, технологи. Һонирхуулаа. Тэдэние худалдан абахада болохо ха юм. Сэрэгэй үйлэдбэриие ондоо шэглэлтэй болгожо, элдэб эд бараа үйлэдбэрилдэг болоходо, хэрилсаа холбоо үргэдхэхэ, областиин промышленностиин хүгжэлтэдэ мүнгэ һомолжэ туһалха арга олгоно бшуу.

АМАРАЛТЫНГАА ҮЕДЭ АЖАЛЛАХА

ВЛАДИВОСТОК.

Приморийн Хасанска райондо амаралтын үедэ ахалагша классуудай һургашадые ажалда заабол оруулдаг болохонь.

Арадай депутадуудай районо Советдэй шиидхэбэриин ёһоор, фермэнүүд болон хээрын станууд дээрэ, больницануудта, холхэ холбооной отделениннүүдтэ, хангалгын албанда һургашадай худэлхэн тула тэдээндэ худэлмэриин газарнууд даалгагданхай. Худэлмэриин онол аргануудтай танилсахадань, дүй дүршэлтэй мэргэжэлтэд һургашадта туһалха юм.

БАЙГААЛИИН АПТЕКЭ

ОШ.

Тус хотодо нээгдэһэн фитотерапевтическэ һургуулида тоодэйн элдэб рецептнүүдые шудалдаг болонхой. Багахан түлбэри түлөөд, дуратай хүнүүд эм домто ургамалнуудтай, тэдэние бэлдэхэ нюусатай танилсаха аргатай юм. Дүй дүршэлтэй мэргэжэлтэд, врачнууд тэндэ ажалдаг. Эм домуудай улам хэмордожо байхада, байгаалиин аптекэ ехэ туһа хүргэхэ аргатай.

(ТАСС).

МАГАЗИНУУД ХУДАЛДАГДАНА

Июниин эхиндэ Россин Федераци дотор рознично худалдаа наймаанай болон ниитын эдеэ хоолой 100 предприяти хубиин болгогдоһон байна. Энэ хэрэг амжалтатайгаар, эдэбхитэйгэр ябуулагдаха гэжэ хүлеэгдэнэн байгаа. Гэбэшье магазин, столово болон кафенүүдэй эзэн болохо дуратайшуул олон тоото бэрхэшээлнүүдые гаталха баатай болоно.

Дэлгүүрэй харилсаа холбоо тогтоохо хэрэгтэ гүрэнэй предприятинүүдые үмсын болгохо гээшэ тон шухала ажал мүн. Россин Федерациин 10,7 мянган магазин, 4,3 мянган столово болон кафе хүн зоной үмсын зөөри болгон худалдагдаха ёһотой. Гэбэшье шэнэ гурим тон үнжэгэйгаар, дүмүүгээр ажабайдалда нэбтэрүүлэгдэнэ.

Москвагай областьдо эгээн олон — гуша гаран предприяти үмсын болгогдоод байна. Краснодарай хизаарта 20 иимэ предприяти тоологдоно. Новосибирскдэ, Пермьдэ, Самарада хэдэ хэдэн хубиин магазин бии. Самарада горпромторгын үндэһэн дээрэ — акционернэ бүлгэм, Краснодарта — комиссионно магазинуудай нэгэдэл эмхидхэгдэнхэй. Калининградай, Кемеровэй, Курганай областьнуудта, Сочи хотодо акционернэ бүлгэмүүд бии болоо.

Предприятинүүдые арендэдэ тушааха хэрэг эдэбхитэй байна. Үнгэрэгшэ жэлэй туршада шэнэ гуримаар худэлдэг магазин болон столовонуудай тоо 6 дахин ошлороо. 322 мянган хүнэй худэлдэг предприятинүүд арендэдэ сүм ороной. Энэмнай һалбарида ажалладаг зоной 15 процент болоно. Тиигэжэ предприятинүүдые худалдажа абахыень арендаторнуудые ажабайдал баадахаха байха. Олохон юумэн мэдэжэ болон

Хүн ба үе саг

ДОРЖИ АРДИНАЙ ХУБИ ЗАЯАН

(1936—1937 ОНУУДТА «БУРЯАД-МОНГОЛОЙ ҮНЭН» ГАЗЕТЫН РЕДАКТОРАЙ УЯЛГА ДУУРГЭДЭГ БАЙГАА).

...нуудта харата муухайгаар хардуулжа, шорон ...о хаягдажа, хайра гамгүйгөөр хэнээгдээд, ...гэй коллегийн нүүдэл заседаниин хэдэхэн ...а соо абаһан шидхэбэреэр буудуулжа, ...ана барагдан буряад арадаймнай барагхан лэ ...он ха юм. Манай газетын редакцида хэзээ нэ... 70 наһаяа гүйсэхээ байһан газетымнай му... ...ондоо хүндэтэйгөөр үншагдажа байһан ушар... ...уулһан, тэдэл онуудай үедэ нэрэ алдараа до... ...эсэсэй эсэстэ үнэн зүбөөр ойлгогдожо, са... ...арбаад хүнүүдэй хубй заяан Чухай үншаг... ...он байнаб. Энэ удаа Ардин Доржи Цыденович

хаагдаһан Д. Ардин хэниһээшье оло дахин мүшхэгдэһэн, эгээл олон хүнүүдтэй нюурдалдуулагдаһан, эгээл ехээр зобоогдоһон байна. Тусхай албанай болон түрмэ түшын хүдэлмэрилэгшэд Ардиниие үгэ алдуулхын, һанаһан байһанаа хүсэлдүүлжэ, үшөө нэгэ одондо хүртэхын тулада мэдэзэ табитарнь сохижо, бүүл-зүүл мэдэзэ орохолоорнь, хэлээшьеемнай дабта гэжэ хаша хашаһаар, үдаадахи «олзонуудые» олоһон гэбэл:

— Улаан-Баатарта япон тагнуулшан Кодама гэдэгтэй танилсаа һэм. Удаань Улаан-Удэдэ Кодама-2 бии болоо һэн. Энээнэйнгээ түлөө 300 түхэриг, 2 бүһын торго шагнал абаа һэм;

— пан-монгол үзэлтэнэй эмхиин филиалнууд Эрхүү, Ленинград, Москва хотонуудта бии. Эрхүүгэйхииень Дашидондобэ, ленинградайхииень Жамцарано ба Барадин, мо-

муухай аашануудынь пан-монгол үзэлтэнэй эмхидэ хабаадажа байһан Ербанов, Доржиев, Дампилон, Маркизов, Пилунова, Чимидун, Ванданов, Дондубон, Барадин, Мункин, Дондгидон, Чимитдоржин, Очиржабэ болон бусадай хэлэһэн үгэһөө элирээ» гэжэ уншахадам, Д. Ц. Ардинай ямар тушаалнуудые эзэлжэ байһан, ямар хүнүүдэй дунда ажаллажа ябаһан тушаань мэдэхэ арга олдоһон байна.

БМАССР-эй НКВД-гэй органнууд Д. Ц. Ардиниие 1937 оной апрелиин 9-дэ барижа хаахадаа, нэн түрүүн пан-монгол үзэлтэнэй эмхиин гэшүүн гэжэ зэмлээ. 1938 оной июниин 2 хүрэтэр үргэлжэлһэн мүрдэлгын үедэ тэрэ РСФСР-эй Уголовно Кодексын 58-I. п. «а» (тагнуул), 58-2 (зэбсэгтэ буһалгаан), 58-7 (хоро хүргэлгэ), 58-II (совет засагта харша эмхидэ хабаадалга) гэһэн айхабтар хүндэ статьянуудай үндэһөөр гэмнэгдэжэ, СССР-эй Верховно Сүүдэй Сэргэй коллегиин шидхэбэреэр эгээл хатуу хэһээлтэдэ хүртэжэ, тэрэл онойнгоо июниин 14-дэ буудуулжа алуулһан байха юм. Худөөлүүлэгдэһэн газарынь мэдэгдэдэггүй.

СССР-эй Верховно Сүүдэй Сэргэй коллегиин 1957 оной августын 1-дэ Д. Ц. Ардиниие наһа баранхайшье һаань, сагаааруулһан байна. Энэ хүн партийна талааараашье анхаралдажа, эзэмэтэй бэшэ байһаниинь тодоруулагдаа һэн.

Иигээд ерэхэлээрээ, Доржи Цыденович Ардинай, бусад нүхэдтөөл адлаар хардагдажа, тон хатуу эрхэ байдалда орожо, бүеэ эзэмэтэйдэ тоолохо баатай боложо, сагаа урид нүгшэһэниинь элирнэ.

1937 оной октябрь—ноябрь һаранууд соо Буряад-Монголой АССР-эй дэбисхэр дээрэ бии болгогдоһон, япон тагнуулаар тэдхэгдэжэ байһан пан-монголистнуудай эмхиин хэзээдэшье байгаагүй тухай мүнөө үни хада эли болоод байхада, Ардинай япон тагнуулшан байнаниинь, пан-монгол үзэлтэнэй эмхиин гэшүүн гээшэб, Михей Ербанов намайе тэндэ оруулаа һэн гэжэ хэлэһэниинь үндэһэгүй болоно гэхэ шухала.

ТАРХИДАА ТАРЯ ЮУНДЭ ХАДААБ ДАА!..

Бусад нүхэдһөө холо урид таниха байдаг. Тэрээн тушаа зориһоо... ...дтэй зориһоо... ...өөрөө тон бэ... ...амни, тад хо... ...м. Норко мал... ...ажа дуулдаха ...аа наймаанда ...гээшье һаань, ...пэ. Байгша ...овно хэрэгтэй ...колхозой оёд... ...танилсажа, ...мянган түхэриг... ...тэрээн ту... ...е худалдаа. ...дые уншажа, ...тус цехээ үрг... ...ол хэхэ гэжэ ...гутанлуудые ... ...хүн боложо ...урдаа табих... ...далда гэр бу... ...лнуудые оёр... ...ан ажал хэрэ... ...арһан бэшэ, м... ...нүхэр гэхэ мэ... ...бусад зүйлну... ...нүлөөлдэг гэ... ...оно. Гэбэшье ...рэнэй намтар... ...нь бэрхэтэй ...ноор танилсая. ...тэдэ хэрэг... ...ЗАНЬ ...ын тула өөрө... ...БурАССР-эй ...нтэй арһаяа у... ...Согто-Хангилай ...болодог. ...ондо түрэһэн ...колхозой оёр... ...оёр дүү хүбүү... ...шэглэлтэй, ...асагатай һэн ха... ...р ажалаа ябу... ...дэ гар дүйтэй ...д хэлэхэ ёһото... ...ээ «юушье хэ... ...згахаб. Эрдэм, ...плановна өөрө... ...амда адли ха... ...оркоор эхэнэр... ...гэжэ хүбүүн... ...ёбо. (Өөртөө ...н гэхэ. Ухаан... ...ынгээ заабаг... ...Тэрэнь үнэхэ... Алас-Дурна ...нэй бэрхэ гараа... ...аша хотын 4 жэ... ...э ойлгохоор н... ...орожо, 1909— ...С. СТЕПАНОВ. ...нурагаһан байна. ...хой училищин ...дүүргэжэ гара... ...911 оной майн ...ЭЛДЭБЭ ...тэй үнэмшэлгэ ...ибом соо хасаа ...айонойнгоо э... ...н һүүлээр баг... ...Ноёхон нюта... ...ада районой ...н нураа. Буряа... ...техникум дүүр... ...аа дээшэ хуры... ...ун зүгэй ара... ...илангаяа Ка... ...ис университе... ...гараа. Тус аж... ...этэнэй бүлэгтэ... ...Мүн тэдэнэр ...намтартай. Мо... ...алтаатайгаар ...байха үедөө ...Тиихэдэ Тохо... ...ан гэжэ нэрэтэй ...гдэнэгүй. ...басагые ...намга ...амад зоотехн... Тэдэнэй Ханда... ...хэл хэхэдэ, ...нөө 75 наһа хү... ...хонин ажал... ...удэдэ ажаһуу... ...усадхаха ёһото...

...ЛГА ТУХАЙНЬ

...мжэтэ колхоз... ...ъездын нэрэ... ...ренович Ардинай ...оев гэгшэд с... ...хэрэгүүд соо ...ихэдэ Сэлэнг... ...елтэй гээд бэ... ...племпредпр... ...ье тэрэ үнэн, ...озой партбюр... ...удта тэрэ Ага... ...нэрэмжэтэ ко... ...удаань арадай ...д элидхэл зу... ...агые даагшаар ...й үбэлжэлгэ... Тэрэ үедөө, ...гэжэ үнгэрэг... 1917 оной март ...а, дурадхалну... ...нуудта, анархис... ...ай Шэтын орга... С. АЮШЕЕВ. ...ын боложо ороо ...ай Д. Ардинай ...токол соohоо ...үгөөр би тэдэн... ...талаар ямаршье ...Юундэй гэхэ... ...балай талада ...ааб. Хаанин тэ... ...аар холын Шэ... ...эн. Элдэб лите... ...ҮРӨӨР ...ообиби тараадаг ...атаман Семено... ...ohonhoo хойшо ...ерэ ерэһээр ...лбоогоо хэтэдээ ...өө тэрэ органи... ...ундэ тоолохоёо ...аб»,— гэжэ ха... ...ааа соо тэрэ хэ... ...армиин Забайка... ...штабай деалга... ...ой Арадай Ре... ...ислэл хото Урга ...до командиров... ...байна. Ямар хэ... ...юу хэдэг байгаа ...документ олдоо...

...дин 1924 ондо ...эшүүндэ абтаа. ...удта Дээдэ-Удын ...овой нүргуулида ...тараа, һуралса... ...аагша болгогдо... ...927 оной январь ...комой хэблэлэй ...шын тушаалда ...н соо багаханаар ...жи) хэжэ, гурил ...аад, 45—60 ми... ...а дулаан газар... ...он хүбхыжэ дээ... ...хорожо эхилхэ... ...саахар, маргарин,

гурил нэмэжэ, эһээбэриеэ һайса элдэхэдэтнай гартатнай няалдахаяа болихо. Удаань 2 час тухай саг соо дулаан газарта табиха хэрэгтэй. Эһээбэриингээ дахяад пэсхыжэ, һөөргөө һуужа эхилхэдэнь, бэлэн болоо гэжэ ойлгохот.

Бэлэн болоһон эһээбэриеэ стол дээрэ гаргажа, дээрэһээнь талха халта үрбэгэнүүлээд, багахан хубинууд болгон отологты. Тэрээхэн хубихануудаа шарагдаһан мангир, хэршэгдэһэн үндэгэ, сагаан тоһо дээрэһээнь нэмээд худхагты.

Капустаар хэгдэһэн фарш. Жэжэхэнээр хэршэгдэһэн капуста дээрэ, бусалһан уһа адхаад, шүүр дээрэ һабхаруулхат. Удаань хүйтэн уһаар зайлажа ерээд, һайнаар шүүхэ хэрэгтэй. Һүүлээрнь капустаяа 10—15 минутын туршада таһлагаряагүй худхажа байгаад шарагты. Бэлэн болоһон капуста соогоо болоһон үндэгэ

жэжэхэнээр хэршээд, дабһалаад нэмэгты.

Һархяагаар хэгдэһэн фарш. Хатаагдаһан һархяаг халуун уһаар һайса угаагаад, 2—3 часай туршада хүйтэн уһан соо дэбгээгээд, энэл уһан соогоо дабһа нэмэнгүй шанаад шүүгты. Болоһон һархяагаа угаагаад, мясорубкаар хэршэгты. Һүүлээрнь тэрэнээ һонгинотой шараад, дабһа, перец, сагаан соус холигты.

Һонгиноор хэгдэһэн фарш. Аргуунаар шанагдаһан үндэгэ жэжэхэнээр хэршээд, шарагдаһан һонгинотой холижо дабһалагты.

Морхообоор ба барайгараар хэгдэһэн фарш. Сэбэрлэгдэһэн морхооб хэршээд, бүтүүгээр болгогты. Барайгар амяарайнь шанаһан дээрэ. Һүүлээрнь саахар, хэршэгдэһэн үндэгэ, барайгар, болоһон морхообтойгоор холёод, дабһалаад, һайса худхагты.

Арбан пирожки бариха эһээбэридэ: 1,5 стакан гурил, 1 ехэ халбага саахар, 2 жаа халбага тоһон гү, али маргарин, 10 грамм эһээлтэ, 1 үндэгэн, стаканшье болохогүйхэн һүн гү, али уһан, ургамалай тоһон, дабһан орохо.

хада һайн. Һүүлээрнь пирожкинуудтаа хөөһэгэрнь худхагдаһан үндэгэ түрхеэд, духовко соо 10—15 минутын туршада болгогты.

Бэлэн боломсоорнь гаргажа, дээрэһээнь сагаан тоһо түрхихэдэ, бүри амтатай, һайхан үнгэтэй болодог юм.

Хартаабхаар хэгдэһэн фарш. Шанагдаһан хартаабха нюхаад,

ЭРЭЙ ЭЭЗЭН ЭХЭНЭРЭЙ АНХАРАЛДА

...гараар барилһан альган соогоо мухарюулжа түхэреэхэн болгоод, 5—8 минутын туршада дайрангүй орхигты. Нэгэ бага үндыхэтэйнь зэргэ 1 сантиметр зузаанаар хабтагайлаад, тэрээн дээрээ урид бэлдэгдэһэн фаршаа табижа, захануудыень шэмхэн няажархигты.

Шэмхэгдэһэн пирожкинуудтаа ургамалай тоһо түрхеэд, тоһодогдоһон түмэр дээрэ нэгэ хахад зайтайгаар табиха юм. Удаань үшөө нэгэ жаа үндыхынь тула 15—20 минутын туршада дулаан газарта байлгаһан. Һүүлээрнь пирожкинуудтаа хөөһэгэрнь худхагдаһан үндэгэ түрхеэд, духовко соо 10—15 минутын туршада болгогты.

Бэлэн боломсоорнь гаргажа, дээрэһээнь сагаан тоһо түрхихэдэ, бүри амтатай, һайхан үнгэтэй болодог юм.

Хартаабхаар хэгдэһэн фарш. Шанагдаһан хартаабха нюхаад, үнэрэй ямаршье болоһонь, эзэмшэгшэ ямаршье болоһонь, ямаршье ажалтай болоһонь, ямаршье ажалтай болоһонь, ямаршье ажалтай

Замай тэмдэглэл

ИССЫК-КУЛИИН ДОМОГУУД

ҮЗЭСХЭЛЭН ҺАЙХАН ЭМ ДОМТО ХИЗААР

Үльгэр домогто ороһон сэнхир хүхэ уһатай Дунда Азиин Иссык-Куль нуур тухай дуулаагүй хүн манай орондо үгы гэхэдэ болохо. Энэ нуурнай Кыргызэй республикын газар дээрэ оршодог юм. Далайн нюруулаа хоёр мянгаад шахуу метр үндэртэ; мунгэн сагаан ороймуудтай Ала-Тоо хаданууд-даар хүреэлэгдэнхэй.

Иссык-Куль гэжэ үгэ «халуун уһатай нуур» гээд түүрэг хэлэн дээрэһээ оршуулагдана. Энэ нуурай өөрөөр халуун уһан дээшээ гарадаг. Тиигээдшье хабарһаа эхилжэ, уһанай нюруу наранай элшэдэ ехээр халадаг тула энэ нуур үбэлдөө огто хүрэдэггүй. Уһаниинь тунгалаг сэбэр, сээл хухэ үнгэтэй, дабһалиг, эмтэй домтой гэжэ суурхадаг. Боро, хара үнгын шабар байдаг. Тэрэ шабарыень хүн бэедээ түрхижэ, остеохондроз болон бэшэшье эндэб янзын үбшэнһөө аргалдаг. Харин тиихэдэ соргоор нуурай өөрөөр гаража байһан халуун уһанһаа насосоор татан асаржа, бэеэ сүршэн аргалдаг юм.

Уһанһаа гадна халуун наранай элшэ, уһанай амисхаалта агаар, тойроод байһан эндэб янзын жэмэстэ модод хамтаран, амархада, бэеэ аргалхада, ехэ һайн байдаг. Иссык-Куль нуурай утань зуун далаад модон, үргэниинь жараад модон болодог, эгээл гүнзэгынь хадаа зуургаан зуугаад гаран метр болодог юм. Энэ нуурта хоёр зуугаад гол, горход шудхан ородог.

Эгээ ехэ голнуудынь гэхэдэ, Тюп, Джаргалан гэжэ нэрэтэйнүүд.

Иссык-Куль хүрэтэр Фрунзе хотоһоо хэдэн харгы бии. Жэшээлхэдэ, автобусоор, самолёдоор, түмэр харгыгаар Иссык-Куль нуурай баруун хажуудаа байдаг Рыбачье гэжэ нэрэтэй бишыхан город хүрэтэр ошодог юм. Автобусоор ошоходоо, үргэн талаар Ала-Тоо хаданууд тээшэ шэглэн дабшадаг. Хадануудай хажуудаа хүрэжэ ошоходо, Боомой хабшал үгтажа, тэрэ хабшалаар өөдөө үгсэжэ, эгсэ харгыгаар ябахада, дабаанай ороймуудаа ургажа байһан модондо бүд үяжархинхай, үргэлэй газар, манай обоо тайлгандаа адли, үшөө саашаа аэрэл хабшалаараа досшоо буужа, доодо аманда ерэхэдэ, экологическа харуул бии юм. Тэндэ үмсын машинатай зон 50 тухэриг түлэжэ, саашаа ябаха эрхэтэй болодог.

Нуурай эрьедэ ерэхэдэ, тэдэнэр машинаяа тусхай түлбэри түлөөд байлгадаг талмай дээрэ табиха ёһотой. Хэрэгтэ хэрэггүйгөөр машинаараа нуурай эрьеэр иишэ тиишээ гүйлгэжэ ябаа һаа, ехэ мүнгэн ялада унадаг байна. Тиимэһээ тэрэ шадар үмсын машина ехэ хомор ябадаг. Анхан, энэ журамда ороогүй байхада, амараптын үдэрнүүдтэ нуурай эрьедэ тоо томшогуй олон машинануд суглардаг, газар дайдые бүзарладаг байгаа. Тиигэжэ мүнөө нуурайнгаа эрье, тэндэхи байгаалиие хамгаалха арга тай болонхой.

Иссык-Кулиин эрьеэр гурбан зуугаад санатори, амаралтын гэрнүүд, турбазануд, пионерлагерьнууд баригданхай. Эндэ бүхэсоюзна «Голубой Иссык-Куль», «Кыргызское взморье» гэжэ ехэ санаториинууд, «Чолпон-Ата» гэжэ амаралтын байшан бии юм.

Гадна нуурые тойроод совхозууд болон дүрбэн бага хотонууд—Рыбачье, Чолпон-Ата, Ананьево, Пржевальск байдаг. Эдэмнай бүхыдөө нуурай эрьеэр бүзарладаг. Тиихэдэ нуурай эрье тойроод, тэрялангай газарнуудаа хорс хаядаг, тэрэнь һаһал нуурайнгаа уһанда ородог. Һүүлэй үедэ эндэ ехэ тэмсэл хэжэ байнхай, үрэ дүнгүүдынь харагдажа эхилэнхэй гэжэ хэлсэдэг.

Иссык-Куль тухай домогуудыг кыргыз арадай дунда үни сагһаа домоглогдон, үеһээ үедэ дамжан, мүнөө хүрэтэр мартагдангүй хэлэгдэжэ, зоной дура буляалаг.

УРДЫН ҮХИДЭЙ ХАШХАРААН

Чолпон-Ата хадаа, бүхэсоюзна курортно город юм. Энэ городнай Чолпон-Ата гэжэ оршон байһан газар нютагай нэрээр нэрлэгдэнэн байха. Юундэ иигэжэ нэрлэгдэнэн юм гэһэн нэгэ иимэ домог Иссык-Кулиин эрьеэр ажаһуудаг кыргыз зоной дунда бии.

Нэгэ үгытэй кыргыз айл бүлөөрөө баянай хони адуулжа, Иссык-Кулиин эрьеэр ябадаг байһан гэхэ. Тэрэ айл Чолпон «Үүрэй солбон» гэжэ басагатай һэн ха. Тиигээд тэрэ айл нэгэтэ Иссык-Куль нуур тойрон байһан хадада нэмэри газар олоод, хоножо байба. Һүни унтажа байтарнь, газар ехээр хүдэлжэ, тэрэ хадань гантажа, хоёр болоод, хоёр тээшээ һалажа, ябажа эхилээ ха. Тиихэдэнь басаганай эхэнь тэрэ ганцаараа унажа, басаган эсэгэ хоёр тэрэ хахарһан ганганай хоёр тээ үлэжэ, бэе бэеэ «Чолпон! Ата (баабай)!»—гэжэ оогололдоһоор хоёр тээшээ таһарааа ха. Тиигээд энэ газар Чолпон-Ата гэжэ нэрэтэй болоһон юм.

Тиихэдэ баһа энэ газар тухай нэгэ иимэ домог бии.

Иссык-Кулиин эрьедэ нэгэ кыргыз айл ажаһуудаг байгаа. Тэрэ айл нюдэ харахагүй сэбэрхэн басагатай байһан юм ха. Тэрэ басагаяа хүтэлжэ, гэрэйнгээ газаа зүлгэ ногоон дээрэ гаргажа һуулгадаг байгаа. Тэрэ сэбэр ааварта Иссык-Куль нуурай амисхал, долгинойнь эрье сохин сухарижа, шуурэн байхыень, сахали шуудудай абяа шагнан, баясан һуудаг байгаа.

Нэгэтэ үүр сайжа байхада, тэрэ басаганиинь, дэбдихэр дээрэһээ бодожо, өөрөө үүдэн тээшээ тэмтэрэн ошоод, гэрһээ газаашаа гараба. Нэгэ хэды болоод, газааһаа тэрэ басаганиинь ооголбо:

— Ата! (баабай), Чолпон (Үүрэй солбон) Чолпон! Ата!

Эсэгынь газаа гүйжэ гарахада, басаганиинь Үүрэй солбон мүшэн тээшэ хургааараа заажа: «Чолпон!—Ата! — гэжэ эсэгэ тээшээ харан, харан заажа байба ха. Тэрэ гэһэн сагһаа хойшо тэрэ басаганиинь харадаг болоһон гэхэ. Тиигээд энэ газар Чолпон-Ата гэжэ нэрэтэй болоһон юм.

АРЮУН ГООХОН ИССЫК-КУЛИИЕ БУЛЯАЛДАҺААР...

Иссык-Куль нуурай нюруу дээрэ зүүн тээхи хаданууд-һаань Сантаж гэжэ, баруун тээхи хаданууд-һаань Улан гэжэ һалхин шуухиран уулзажа, нуур дээрэ мушхаран хүйлажа эрьелдэн өөдөө бахана болон, нуурай нюруу дээгүүр ябажа байдаг юм. Нэгэ һалхинайнь һуларжа, нүгөөдынь диилэн үлеэхэдэ, байн-байн нуурай уһан номгоржо, хуйлаа-һан үгы боложо, нам болодог зантай. Тиимэһээ эсхёогдоһон нэгэ иимэ домог бии.

Урдань хада сэбэр арюухан шарайтай, үян һайхан бэтэй Иссык-Куль гэжэ нэрэтэй басаган байһан юм ха. Тэрэ басагаар үеынгөө нүхэр хэхэ һанаатай зүүн зүгһөө Сантаж гэжэ нэрэтэй, баруун зүгһөө Улан гэжэ нэрэтэй хоёр баатарнууд ерэжэ, Иссык-Куль басаганай үе һаһанайнь хани болохо хүсэлтэй байһанаа мэдүүлбэ.

Басаганай хоёр баатарнуудта арсаха аргагүй, яахашье мүрөө оложо ядажа байтарнь, тэдэ хоёрынь бэе бэедээ оросолдожо, айхабтар охээр сухалаа хүрэлдэн, наншалдажа оробо ха. Тэрэ багаар байһан ой модон орбонгоороо хиидэжэ, хада байсанууд хамхаран бутаржа байба. Тиигэжэ тэдэ хоёр баатарнуудай дай хэжэ ана-мана боложо байхадань, Иссык-Куль басаган яашье тэдэниие болюулжа ядаад, нэгэ шангаар абяа гараад, газар дээрэ унашаба.

Тэрэ учаһан газарынь хамха һүрөөд, газар дорооһоо сэбэр тунгалаг уһан шэдэжэ Иссык-Куль нуур бии болоһон юм гэнэ. Харин тэрэ Сантаж Улан хоёр баатарнууд мүнөөшье болотор Иссык-Куль басагаяа буляалдан, хирэ-хирэ болоод лэ байлдаа хэдэг зангаараа юм гэжэ эдэ хоёр шуурган һалхинай хуйлан шуухиран, нуурай нюруу хүлгүүлэн һалхилдаг тухай тэндэхи зон хэлсэдэг байна.

В. ГУНГАРОВ.

(Түгасхэлынь удаадахи номертэ гараха).

> Ямар нэгэ юумэ хэхэ гэбэл — эрид хатуугаар бүтээ, бэелүүлэ.
> Тэнхээ тамираа алдаһан аяншан гансал тооһо ехээр бурьюулха.
> БУДДА.

«ТАНТРА—БАРУУН ЗУГ ТЭЭШЭ ШЭГЛЭ

(Бидия ДАНДАРОНОЙ шажан мүргэлэй баатаршалга тухай)

Бидия Дандарович Дандаров буддын шажанай номнол нэбтэрүүлгэдэ шэнэ арга эгээ түрүүлэн хэрэглэһэн хүн.

Эрдэмтэ-лама, шүлэг бэшэгшэ Агван Силнам Тузол Доржо гэгшын гэр бүлэдэ 1914 оной декабриин 13-да үхибүүнэй түрэхэдэ, Гумбумдахи Джаягсы Гэгээн гэжэ түгэдэй хамба-лама энэ дэлхэй дээрэ дахинаа эрьен мүндэлбэ гэжэ мэдэрэгдээ һэн. Буряадай буддын шажан мүргэлые хүтэлэгшэ, «Һүргаалай хаан» Лубсан Сандан нарай үхибүүндэ Рэгзэн гэжэ нэрэ үгэһэн юм. Санскрит хэлэн дээрэ Видьядхара гэжэ соносхогдодог энэ нэрэнь юрэнхыдөө Бидия гээд хэлэгдэдэг болоо һэн. Үкишье болонгүй түгэд ороонһоо бүлэг ламанарай энэ үхибүү абааашажа, хүмүүжүүлхэ зорилготойгоор ерэхэдэ, Лубсан Сандан «хүбүүмнай эндээ хэрэгтэй» гэжэ харюусаа гэхэ. Тиигэжэ Дандарон нютаггаа үлөө һэн.

Лубсан Сандан Бидия Дандарондо шажан мүргэлэй өөрынгөө хүсые «Һүргаалай хаанай»— Дхармараджи гэжэ нэрэ солые 1921 оной июль һара соо дамжуулан үгөө бэлэй. Энэ ушарта зорюулагдажа баригданан һүмэ соо шажан мүргэлэй санаар олгуулгын ба шэнэ Дхармараджиие соносхолгын ёһолол олон һүзэгтэйшүүлэй хабаадалгатайгаар үнгэрөө һэн. Совет буддолог Б. И. Панкратов (1892—?) энэ ёһололые адаглан хараһан юм. Тэрэ энэ үйлэ хэрэг тухай бэшэхэдэ, тэбхэр 16 олбогноо бүридэһэн хүндэлэлэй шэрээ тухай тодорхойгоор тогтон зураглана. Тэрэ буддын шажан мүргэлтэй гүрэнүүдээр энээнһээ урид хэды ябаашье һаа, иимэ олбогуудые мүнөө болотор хараагүйб гэжэ бэшэнэ.

Лубсан Сандан (нэгэ баримтын ёһоор — Баруулжаа ошоо хаш) энэ ёһололой һүүлээр үнишье болонгүй харагдахаяа болөө һэн. Энэ үеэ Дандароной эсэгэнь наһа баража, тэрэ Бальжима эхынгээ (1870—1973) хүмүүжүүлгэ доро үлэшэнэ. Энэ эхэнэрнай үгайнгаа ёһо заншал химгадан сахихаһаа гадна, Лубсан Санданая шаби, буддын шажанай даяанша байгаа. Тэрэ наһанайнгаа олохон жэлнүүдые гүн сэдьхэлэй һанел бодолдо абталгын дүй дүршэлдэ зорюулаа.

Ламанар Дандаронийе хара багаһаань түгэд, монгол хэлэнүүдтэ һүргажа, буддын шажанда хамжуулан хабаадуулжа эхилээ. Гэхэтэй хамта тэрэ юрэнхы эрдэмэй һүргуулидаһ нурана. Тэрэниие үзэг бэшэгтэ һүргаһан багшануудай нэгэн ерээдүйн буряад уран зохёолшо Хоца Намсараев байһан юм.

Дандароной нэрэ һүзэгтэйшүүлэй дунда сохёор алдаршаһан байгаа. Шажан мүргэлдэ эсэргүү хүдэлөөнэй эхилхэдэ, Дандарон хүндэ байдалда ороно. Тэрэниие нютагай засагаархин ходо хашана, заанана. Багсаахада, энээнһээ боложо, Буряад ороноһоо гаража ошоо хаш. Ленинградай авиационно прибор бүтээлгын институдай студент болоно. Эндэ һураже байха үедөө университедэй зүүн зүгэй арадуудай хэлэнэй факультедэй элидхэл ходо ошожо шагнадаг, хэлэ шудалха хэшээлээ огто орхидогүй һэн.

Сүлөөдэ мэргэжэл абаха хүсэлөө тэрэ бүүлүлжэ шадабагүй—22-той Бидия Дандарон мүшхэгдэн тушаагдаба. Ямаршье үг удхагүйгөөр тэрэ зэмэлгдээ һэн. Иимэхүүгээр зэмэлэгдэнэн хэдэн мянган хүнүүд хэлээлтын дээдын хэмжээнэй ёһоор саазалагдадаг байгаа. Дандарондо баһал иимэ хэнээлтэ үгтэбэ. Теэд тэрэнь хүсэндөө хүргэгдөөгүй, ороондонь 25 жэлэй туршада түрмэдэ һууха болобо.

Сүлэлгын олон газарнуудаар тэрэ ябаа. Дандарон түрмэдэ һуурһан жэлнүүдээ минии университедууд гэжэ нэрлэдэг байгаа. Юуб гэхэдэ, тэрэ байдалайнгаа хэды тэсэшэгүй хүшэр байбашье, зохёон байгуулхы хүдэлмэриеэ огто орхёогүй, ухаан мэдэрэлээ улам хүргэжөөө. Эндэ тэрэ эрдэмтэй, бэлигтэй бэрхэ хүнүүдтэй уулзажа нүхэсөө. Тэрэ тоодо, Россиие немецүүдтэй — түүхэшэд, философуудтай танилсаа. Үнгэрхэдөө тэдэнэр неокантианска кружок нээгээ бэлэй.

«Бодос ухаан сэдьхэл хоёрой хоорондын харилсаан», «Эстетикэ» гэһэн тэрэнэй хүдэлмэринүүд энэ харилсаанайнь үрэ дүн боложо үгөө. Түрмэдэ һуурһан ламанарай хүсөөр буддын шажанай һургуули үргэлжэлүүлээ. Дандарон өөрөө һуража байхадаа, бусадые һургажа үрдидэг, һэн. Эндэ тэрэнэй ёһотой номнолшын бэлиг шадабаринь элирээ бэлэй. Дандарондтой хөөрэлдэжэ, һонирхолоо хубаалдаха дуратайшуул, тэрэнэй һургаал заабари даган барилгалагшад олошороо һэн.

...Байн байһаар энээ эдэб яһанай хүнүүдіэ бүридэһэн буддын шажанда шүтэгшэдэй бүлэг бии болоо. Тэдэнэр буддын шажанай философи шудалдаг, йогой һургаалда бэе махабадаа дедхан дүршөөдэг һэн. Гол шухала өөрынгөө ажабайдалые гүнзэгыгоор удхалан ойлгохые ороолдоог байгаа. Дандарон хэдэн жэлэй туршада удаа дараалан эдэ хэшээлнүүдые хутэлбэрилһэн юм. Дандарон, мүн шабинарынь өөрынгөө бэеын хүсые бэе дээрээ хэрэглэн туршажа, буддын шажанай үнэн бодото һургаалые шалгаа...»—гэжэ востоковед А. М. Пятигорский бэшэнэ. Тэрээндэ Дандарон түрмэдэ һууһан жэлнүүд туһайгаа хөөрэһэн. Байгаа.

Кокошка гэжэ поляк хүн Дандаронтой түрмэдэ хамта һуурһан юм. Дайнай дүүрэхэ багта тэрэниие баруун тээшэнь эльгээгээ һэн. Энэ хүмнай гараа хухарһан хэбэр үзүүлжэ гипсэдээд, тэрээн дороо багшынгаа «Необуддизм» гэжэ гараар бэшэгдэһэн хүдэлмэриеень зоноһоо гаргалсажа үгөө бэлэй.

Нэгэтэ Дандарон Падма Доржо гэжэ ламатай хөөрэлдэжэ һуутараа, Буряад орондо буддын шажанай һүмэнүүдые һэргээн бодхоохо тухай зууршалга-бэшэг Сталинда бэшээ һэн. Удабашьегүй, 1946 ондо Агада, мүн Улаан-Удэ шадар хоёр дасан нээгдэшэбэ. «Би хоёр үеын зондо буддын дасан һэргээн нээгэбэ»,—гэжэ тэрэ хэлэгшэ һэн.

19 жэлэй туршада түрмэдэ һуурһанайнгаа удаа, 1956 ондо сүлөөлэгдэжэ, хүсэд сагааруулагдаба. Дандарон ниитын эрдэмэй Буряадай институтда эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшөөр хүдэлжэ эхилбэ. Тэрэ түгэд ба монгол гар бэшэгүүдэй, ксилографуудай баян гэгшын суглуулбари шалган шэнжэлжэ, дансалдаг ажалтай байгаа.

Эхэ ороондоо 1957 ондо бусажа ерэһэн дэлхэйдэ мэдээжэ буддолог, тибетолог Юрий Николаевич Рерих тэрэнэй ёһотой заабариша багшань болоо бэлэй. Дандарон Ю. Н. Рерих хоёр 1956 ондо Улаан-Удэдэ уулзахадаа, буддын шажан мүргэл шэнжэлэлгын түсэб зохёон бэлдээ һэн. Юрий Николаевич Эхэ ороондоо бусаһаар гурбаншье жэл болонгүй, зурхэнэй үбшэнһөө боложо, нүгөөө бэлэй. Гэбэшье тэрэ түрэн түрэдөө буддологиин эрдэм һэргээлгэдэ эшэ үндэһэ табижа үрдөө.

Дандарон «Түгэд — ород тобшо толи» бэлдэжэ (Б. В. Семичевтой хамта зохёожо, Ю. М. Парфиновичой редакци доро 1963 ондо хэблүүлэн гаргаа), оронойнгоо, Европо түбиин буддын шажан шэнжэлэгшэдтэ ехэхэнээр туһалһан байна. Тэрэ «Гүн бодолтоной уг узуур» гэжэ буддын мэдээжэ терминологическа словарь оршуулжа хэблээ. Тус словарие XVIII зуун жэлдэ буддын шажанай гэгээрүүлэгшэ Джанжа Рольби Дорже (1717—1786) бэлдэһэн юм.

Дандароной ажабайдалайнь эгээл онсо хаһа, шажан мүргэлэй баатаршалга гаргаһан үень, 1965 ондо тэрээндэ баруун зүгһөө түрүүшынь һургашын ерэхэнээ эхилжэ гээд, тэрэнэй намтараар һонирхогшод бэшэнэ. Энэ сагһаа Россий баруун захада буддын шажанда этигэшэдэй худэлөөн эхилнэ гэхэдэ болохо.

Ленинград, Москва, Тарту, Вильнюс, Каунас, Кишинев востоковед А. М. Пятигорский бэшэнэ. Тэрээндэ Дандарон Удэ ерэнэ бэшэ, энэ хэдаа буддын шажан баруулжа байна гээшэ!»— гээд Дандарон хэлэгшэ һэн. Шажан мүргэлэй заншалые ондоо арадуудай ажабайдалда, соёлдо илангаяа түрүүшынхиеэ нэбтэрүүлхэдээ, баатаршалга гаргаха хэрэгтэй болоно бшуу. Дандароной энэ шэнэ үүсхэлые ламанар бултa һайшаагаагүй.

«Баруунай арадуудта буддын шажан хэрэгтэй юм гү, өөрын бурхантай ха юм»,—гээд тэрээндэ олон хүн хэлэгшэ һэн. Теэд булта буруушаагаагүй. Зүүн зүгэй шажан мүргэл бэдэрэгшэдтэ буддын шажанай үээл тараяха һэдэлгынень лама-философ Готавын, Ивалгын дасанай шэрээтэ лама Цыбен Цыбенов, тувагай лама Гендун Цырен, эмшэ-лама Дашиев гэгшэд дэмжэдэг байгаа. Хэжэнгын голдо, Улаан-Удэдэ ажаһуудаг хүндэмүүшэ зантай бүряадууд буддын шажанда һүзэглэхээ ерэһэн ондоо яһанай хүнүүдые гайхалтай һайнаар угтажа, тэдэнэй хүсэл ойлгон дэмжээ һэн.

Дандарон һурагшадаа: тантрада — хүнэй ухаан бодолоо, һанаан сэдьхэлээ хубилгаха, байгаалиин үгэһэн амин бэеынгээ нюуса нээхэ онол аргада — тушаан боложо һургаа бэшэ. Игэжэ тэрэ ондоо ёһо заншалтай, соёлтой арадуудай түлөөлэгшэдые буддын шажанай гурим ёһодо һургалгын зам зүбөөр шэлээ. Дандароной үээл сурталай хүсэн тэрэл саггаа түргэнөөр һайшаан дэмжэгдэжэ, багша шаби хоёрой нэгэн доро түрэһэниинь бодотоор гэршэлэгдээ бэлэй. Шабинартаа Дандарон «Тантра — Баруун зуг тээшэ шэглэ!» гэжэ хэлэһэн гэдэг. Тэрээндэ хүсэлөө бэелүүлхэ хэрэгтэнь бага сэг үгтэһэн байгаа...

Эрдэмтэ, багша Дандароной нэрэ олондо мэдээжэ боложо, шабинарайнь тоо олошороо. Теэд санаарта хүн засаг түрын харуулһан доро ходол таһалгаряагүй байгаа бэд даа. «Буряадай нютагай засагаархидай эгсэ буруушаадаг, мүрдэдэг. Буддын шажан мүргэлдэ хамаатай хадань, тэдэнэр Дандароние үзэн здагша һэн. Тэрэнэй үээл сурталай нүгөө талые — буддын шажан мүргэлэй философиин хайшаашье адли тэгшэ сэсэ мэргэн һургаалые — засагаархид огто ойлгодоггүй байгаа ха юм. Урданайнгаа заншалда урбаһан тэдэнэртэ Дандарон амиды гэршэ боложо үгэгшэ һэн. Теэд Дандарон булхы юумые һайн талаһаань сэгнэжэ үзэдэг һэн тула, тэдэнэрые юумэ ойлгохогүйдэнь огто эзмэлдэггүй бэлэй»,— гэжэ А. М. Пятигорский өөрынгөө багша тухай «Дандарон тагаалал болобо» гэжэ ном соогоо дурсан бэшэнэ.

Буряад ороондо 1972 оной август һара соо «Дандароной хэрэг» эхилбэ. Эхилээгүй байха аргань үгы һэн. Дандарон-той хамта дурбэн шабинарынь мүрдэжэ хаагаад, бэшэнэдэнь Улаан-Удэнөө холо гарахагүй тухай үнэмшэлгэдэ гар табюулба. Дандарон бурханда шүтэгшэдэй бүлэг эмхидхэсшгээд эзмэлэгдэбэ. Энэ «хэрэг» бухы Росси дотор үүдэгдэжэ, Москвада, Ленинградта, Балтиин далай шадар нэгжүүлнүүд хэгдэбэ. Москвада ажаһуудаг, хүндэ ехэтэй, мэдээжэ санскритолог, буддолог О. Ф. Волковаһаа (1926—1988) буддын шажан тухай номууд буляан абтаа. А. М. Пятигорский мушхэлгэдэ ороо. Тарту хотодо ажаһуудаг буддолог Л. Милля гэгшые мушхэхэ һэдэлгэ хэгдээ. Мүн Ленинградтахи һурагшадынь гэмнэгдээ.

Ленинградай университедэй зүүн зүгэй факультедэй түгэд хэлэнэй багша Б. И. Кузнецов Дандарондо нүхэр ёһоор, эльгэсэн хандадаг һэн тула баһа харюусаха болобо. Һүүлэй һүүлдэ буддын шажанда эсэргүү ябуулганууд ороосой баруун захада замхаа һэн. О. Ф. Волковаһаа хулисэл гүйгдажа, номуудынь бусаагдаа. Харин Буряад ороондо энэ «хэрэг» үргэлжэлөөр байба. Тушаагдаһан хоёр шабинарыень сүүдлэхэгүйн тула, арбан минутын туршада амбулатори соо шалган үзэнэнэйнгөө удаа, сэдьхэлэй үбшэнтэй үнөөхил аалинаар ухааган балардаг хүнүүд гэжэ соносхоо болэй. Гансал Бидия Дандарон сүүдлүүлэгдэбэ.

Адвокадууд Немиринская, Герасименко гэгшэдэй Дандароной эзэмшэлэ хэды гэршэлэн харуулхые ороолдошье һаань, прокурор Бэйбородиней баримтануудые сүүд зубшөөжэ, табан жэлэй туршада түрмэдэ һүүлгаха шидхэбэри абаа һэн. Дандарон 58-тай байгаа. Урид Сталинай түрмөөр 19 жэл соо тэнээ. Энэ удаа Байгалай урда эрьедэхи бухы һалхинда соо үлеэлгэдэг, шиигтэй Выдрино тосхондохи түрмэдэ ороохо болобо. Сталинай түрмэдэ нэрэ хүндэеэ нэгэшье буруулаагүй Дандарон Брежневэйшье үеын түрмэдэ хүнһөө дулдыдаагүй. Эндэшье, адаалхай шабын түмэрөөр хуреэлэгдэһэн хорёо соо, арандаа дээрэйээ тэрэ адаглан хаража б шанай һомолоогоо тэмсэлээ үргэлжэ

Тэрэ шабинар бэшэг соогоо бу ниие мүнөө үеын лософитой холбо арга тухай үзэл б нэ. Тантрын тео лэн, арадуудай, э нэй хүби заяан худэлмэри бэшэб дэбтэрынь эзлжэ үедэ үгы болош полковник Колба дэ Дандароной т дал хүнгэдөө б рэнэй энэ ажал ошохотойнь сасуу байдал дахинаа х

Багаханаршье һаань, хэнээлтын амяарлажархиха, тэн энэ таһалга хуряагдадаг шэ дэ гансал дото сүүдэс соо баг лээмэндэ хүртөө дарон үбшэлбэ. тябриин 26-да рон наһа бараш

Шабинарынь т түрүүшымнай ба лээ һэн. «Будды гэдэ олон ондо бии: Цзонхава, жуз болон бусаа тэдэниие бултые хамтаруулна», — хэлэгшэ бэлэй. дароной номно хүсэд дүүрэн ба лэхэ хэрэгтэй. шабинарынь Р хизаарта, Эстни һүүлээрнь Латви шаханда этигэлг тогтоогоо. Рер суута Карл Тен гэмүүд нимэ ба нэ һуурнио дайн нүүдтэ табиһан

Ленинградта, А тонидо, Ригэдэ б най булгэмүүдэй тэдэниие зубшөө даа Дандароной гэлэй баатаршал гээшэ. Буддын ш гаалай ёһоор, дасаһаа гадуур түрэлтэнэй ухаан таржа болохо, ү лэй хүгжэлтэдэ о дэжэ болохо, у зайлашагүй ушар бол, хосорходоо тэрэ хэлэнэй ба

Ерээдүй тухай зобон, хүшэр хүн тэ сэдьхэлэй н тэй гэжэ бидэ Манай ороной, гүрэнүүдэй олон гаалиһаа үгтэнэ тэдэнэр эртэ у нүргаалые дээрэ ябадаг гэжэ мүн рүүлэгдэнэ.

В. М.

(«Наука и религ- һаа абтаба).

СПОРТ

НҮХЭД ЁҺОНОЙ УУЛЗАЛГА

Буряадай ССР-эй болон Монголой Арадай Республикын суглуулагдамал командануудай хоорондо хүнгэн атлетикэр нүхэд ёһоной уулзалга һаяхан Улаан-Удын Түбэй стадион дээрэ болобо.

Эгээл түрүүлэн эхэнэрнүүд 100 метртэ старт абаба. Монголой рекордсменка Отгончимэг энэ зайе 11,8 секунда соо гаталжа, түрүү һуури эзэлхэһээ гадна, оронойнгоо рекордые 0,1 секундаар үлүүлһэн байха юм. Манай республикын нэрэ хүндые хамгаалһан эгэшэ дүүнэр Вера болон Наталья Чистякованууд шангай һууринуудта гараа (12,1 болон 12,4 секунда).

Эндэ эрэшүүлэй дундаһаа Буряадай багшанарай институдай студентнэр Константин Демин, Алексей Митрофанов гэгшэд онсо шалгарба. 10,6 секунда сагһаа харуулһан К. Демин илалта туйлаһан байна. Монгол урилдаашан Ариунболд бронзо медаллар шагнагдаа—10,9 секунда.

Удаань 400 метртэ урилдаан үнгэргэгдөө. Эндэ манай республикын суглуулагдамал командын гэшүүд Наталья Чистяксва болон Владимир Расшивэловтай ана-мана урилдаха хүн олдобогүй. Тэдэнэр бусадһаа хурдан байжэ, физкультура болон спортын республиканска комитедэй тусхай шангуудта хүртэбэ. С. Одегова, Отгончимэг, Г. Кисельников, Ариунболд гэгшэд удаадахи һууринуудта гараба.

Дэбалтануудтай зэрэ зайда урилдаан суглардэгшадай анхарал татаһан, һонирхол үүсхэнэн байна. Светлана Колыбашкина эдир залуушье һаа, яһала һайн арга дүрэтэй байнаа харуулаа. О. Ефромова, Н. Ошуркова гэгшэд шангай һууринуудые эзэлбэ. Эрэшүүл сооһоо Павел Таюрский 55,2 секунда сагһаа харуулжа, бусадһаа түрүүлээ.

800 метр. Зүүн Сибириин технологическа институдай студентка, спортын мастерта кандидат Ирина Ленталь энэ зайе 2 минута 14,3 секунда соо гаталжа, илалта туйлаба. Свириденко, Иваницкая гэгшэд удаадахи табсангуудта гараһан байха юм.

Эрэшүүлэй дундаһаа Андрей Ларионов түрүү һуури эзэлээ —1 минута 54,4 секунда сагһаа харуулаа. Б. Иванов, А. Шаргин гэгшэд удаадахи шатын дипломуудта хүртэбэ.

1500 метрэй зайда бэлигтэй бэрхэ олохон атлетууд урилдаба. Эхэнэрнүүдэй дундаһаа Буряадай багшанарай институдай 1-дэхи курсын студентка Ирина Перунинатай тэнцэжэ урилдахе хүн олдобогүй. Ушарынь юуб гэхэдэ, А. Данчинова, И. Лазарева гэгшэд мүрысөөнэй эршые дабажа шадангүй, урилдаанай харгы дээрэһээ бууха баатай болоһониинь гэмшэлтэй.

Уласхоорондын классай спортын мастер Павел Яковлев, СССР-эй спортын мастер Владимир Шевляков гэгшэд мүрысөөндэ хабаадаа. Гэбэшье тэдэнэй хангалтагүй һорилго бэлэдхэлтэй байһан дээрэһээ спортын мастерта кандидат Сергей Самокрутов 3 минута 56,2 секунда сагһаа харуулжа, түрүү һуури эзэлбэ. О. Королев, Е. Поцняев гэгшэд хүндэлэлэй табсангай удаадахи шатануудта гараһан байха юм.

10 000 метрэй зайда урилдаан «спортын хатанда» дуратайшуулые ехэтэ һонирхуулдаг юм. Эндэ түрүүшын дүхэригһөө Монголой хүнгэн атлет Лхамгомбо урагшаа гаража, 9 километр болотор түрүүлжэ ябаа. Гэбэшье 500 метрэй үлөөд байхада, Михаил Казанцев урагшаа гаража, энэ зайе тэбхэр 32 минута соо гаталан, түрүү һуури эзэлбэ. Ю. Черняев 3-дахи һуурида гараһан байна.

Ядро түлхилгөөр Монголой суглуулагдамал командын гэшүүд Долгор болон Махаширэ гэгшэд шалгарба. Тиигэжэ тэдэнэр рессорткомитедэй дипломуудаар, мүнгэн шангуудаар шагнагдаа.

Мүрысөөнэй дүнгүүдые согсолходо, манай республикын суглуулагдамал команда илалта туйлаба. Тиигэжэ МНР-эй хүнгэн атлетикын федерацийн кубогта хүртэхын түлөө июньиин 30-да Улаан-Баатар хотодо үнгэргэгдэхэ мүрысөөндэ хабаадаха Буряадай ССР-эй суглуулагдамэн команда бүридүүлэгдэһэн байгаа.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

Республикын мэдээжэ хүнгэн, атлет А. Прониной спортын дүнгүүд ходоодоо үндэр байдаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. Пронин 400 метрэй зайда.

Ф. АЛТАЕВАЙ фото.

ПРАВДА Бурятии
...хүнеөдэрэй номертоо

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй үргэдхэмэл заседани һаяхан боложо үнгэрбэ. Тус заседани дээрэ «Союзна хэлсээнэй проект тухай» асуудал зубшэн хэлсэгдэбэ. Энэ асуудалаар Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Булдаев элидхэл хэһэн байна. Тус заседаниин хүдэлмэриһөө бэшэгдэһэн тоосон газетын мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи хуудаһанай нээлтэ дээрэ барлагдаа.

СССР-эй Науканнуудай академиин гэшүүн-корреспондент байһан Маркс Васильевич Мохосоевой дурасхалгаһан улаасхо минарай эхилнэ дээсэл энэ хуулхэй. Тус семин дээрэ РСФСР-эй Буряадай роскомсекретарь Л. В. Баадажа, ороло гээд энэ мэдэ хэлэгдэнэ.

Баргажанай-Ад Улаан-Удын мэ надуудта гарга сортын колбаса рай хангалтагүй ушарые заахан то үгтэбэ.

Журналист Л лицкий подполк Шумиловтай уул дэбэ. Тус уулзал листын бэшэһэн мерто тунхаглаг

Сонгор экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 7.30 «Үглөө» 19.00 — «Морской волк». 3-дахи серия. 11.05 — Хүүгэдэ дамжуулга. 12.05 — Баримтата фильм. 12.15 — Бидэнэртэй хамта, бидэнэр шэнгээр, бидэнэрһээ үлүүгээр хэ. 13.00 — Шэнэ һониной албан. 13.20 — МВД-гэй мэдээсэл. 13.35 — Кинопанорама. 15.05 — А. Серовой дуунууд. 15.35 — «Революционно коммунизмын бүлэгэй» ажал ябуулгын түлөө сүүдлүүлэгдэнэн Саратовай дээдэ һургуулинуудай урданай студентнүүд тухай баримтата фильм. 16.05 — Мультфильм. 16.15 — «Осенние утренники». 1-дэхи серия. 17.20. — Ородой духовно хүгжэмэй концерт. 17.35— «Кортик» — үхибүүдтэ фильм. 2-дохи серия. 18.45 — «16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 19.30 — «Мексиканцы на фоне страны».